

mamuli

K ü l t ü r e l D e r g i

მამული

კულტურის ჟურნალი

4

Ekim-Aralık 1997

mamuli

Kültürel Dergi

მამული

კულტურის ჟურნალი

Ekim - Aralık 1997, Sayı 4
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

Sinatlé Yayınları Adına Sahibi
Şaban TABAN

Yazı İşleri Müdürü
Sabahattin KESKİN

Genel Yayın Yönetmeni
Editör
Fahrettin ÇİLOĞLU

Yazı Kurulu
Hasan ÇELİK, Fahrettin ÇİLOĞLU,
İsmail YERGUZ,

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Hasan ÇELİK, Fahrettin ÇİLOĞLU,
Hülya ÇİLOĞLU, Nurettin ELHÜSEYİNİ,
Rüya ÖZKALKAN, Nodar ŞENGELİA,
İsmail YERGUZ

Yazışma Adresi
Misakı Milli Sok. Uzun İş
Merkezi No: 47 Kat: 1/1
81300 Kadıköy - İstanbul

Tel: (0216) 345 09 01
Faks: (0216) 348 65 71

Fiyatı
250 000 TL (KDV Dahil)

Yıllık Abone
1 000 000 TL

Havale Hesap No.
Posta Çeki Hesap No:
674204 - Fahrettin Çiloğlu

Fahrettin Çiloğlu
Türkiye İş Bankası
Üsküdar Şubesi, 2664275

Sayfa Düzeni
ARGÜMAN
Baskı
Ceylan Matbaacılık

İçindekiler

mamuli'den

SÖYLEŞİ

Serçeler orkestrası ve sıcak hüznün 3
Fahrettin ÇİLOĞLU

EDEBİYAT

Gürcü edebiyatından portreler: Aleksandre Kazbegi 7
İsmail YERGUZ
Gürcü romantik şiirinin öncüsü: Nikoloz Barataşvili 11
İsmail YERGUZ
Gürcü aşk şiirleri 13

TARİH

Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri 16
Nodar ŞENGELİA
Savşat mektupları 18
İvane CAJANİ

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Yeni bir savaş felaket olur 20
Steven JOHNS

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

Hayriye Gürcülerinde etnoterapi 22
Paul J. MAGNARELLA
Gürcü halk masalı: Köylü, ayı ve tilki 25
Megrel masalı: Kral ve oğlu 26

YAŞAM - KÜLTÜR

"Şiir Atlası"nda Gürcü şiiri 28
Şiir akşamı 29
Gürcü şiiri "güneşlendi" 30

HABER - YORUM

Kısa kısa 31

mamuli'den

mamuli dergisi bu sayısıyla bir yılını geride bırakmış bulunuyor. Yılın başında, 32 sayfalık ve üç aylık periyodiğiyle mütevazı bir dergi olarak yayın yaşamına giren mamuli'nin, ilk dört sayıda, özellikle Gürcü edebiyatı alanında önemli konuları ele aldığı kanısındayız. mamuli, Türkiye'de Gürcü kültürünü tanıtmaya konusunda yılın ilk yeniliği idi; ama tek yeniliği değildi doğal olarak. Türkiye'de uzun yıllar boşluğu hissedilen bazı konularda da yeni yayınlar çıktı. Gürcüler konusunda önemli bir akademik çalışma olan David Marshall Lang'ın *The Georgians* adlı kitabı, *Gürcüler* adıyla Ceylan Yayıncılığın "Kafkasya dizisi"nde yayımlanarak okurlara ulaştı. Daha sonra yine aynı diziden *Umut Uzun Yaşar* adıyla, çağdaş Gürcü yazarlardan on bir öykü yayımlandı. Bu arada Sorun Yayınları arasında, Niko Berzdenişvili ve Simon Canaşia'nın ortak yapıtı *Gürcüstan Tarihi* adlı kitap çıktı. Öte yandan, Ocak 1993'te yeniden yayımlanmaya başlanan *çvnebur* dergisinin yayımı da sürdü.

Bu arada, Gürcü edebiyatını hak ettiği biçimde değerlendiren yazı ve çeviriler yayımlandı. *Cumhuriyet* gazetesinin perşembe günleri verdiği *Kitap* ekinin "Şiir Atlası" bölümünde Tamaz Çiladze'nin (თამაზ ჭილაძე) oniki şiiri yayımlandı (Fahrettin Çiloğlu ve Hasan Çelik'in çevirileriyle). Böylece Çiladze'nin şiirleri, 50 binin üzerinde bir tirajla okurlara ulaşmış oldu. Ardından yine *Kitap* ekinin "Şiir Atlası" bölümünde Muhran Maçavariani'nin (მუხრან მაჭავარიანი) oniki şiiri (Fahrettin Çiloğlu'nun çevirileriyle) yer aldı. Fahrettin Çiloğlu'nun kaleme aldığı ve Gürcü şiirini genel bir yaklaşımla ele alan "Gürcü şiirinde gezintiler" adlı yazı, önce Radyo Umut'ta iki saatlik bir programda değerlendirildi; yazı sonra *İnsancıl* ve *Kafkasya Yazıları* adlı dergilerde yayımlandı. Bütün bunlar, önümüzdeki yılda daha çok kitap ve yazılarla buluşacağımızın habercisi olarak alınabilir.

*
Yılın bu son sayısının ilk yazısı, çağdaş Gürcü şair Eka Bakradze ile yapılan bir söyleşi. mamuli dergisinin "şiir akşamı"na da konuk olan Bakradze bu söyleşide, şiirden özel yaşamına değin pek çok soruyu yanıtlıyor. "Gürcü edebiyatından portreler" üst başlığıyla verdiğimiz ve Gürcü edebiyatının önde gelen adlarını tanıtan dizi yazılarımızın bu sayıdaki konuğu ünlü yazar Aleksandre Kazbegi. Türkçede *Elguca* ve *Mzağ*o adlı uzun öyküsüyle hatırlayacağınız yazar, bu yazıda geniş bir biçimde tanıtılıyor. "Gürcü aşk şiirleri"nin şairleri Nazi Kilosania, Mirza Gelovani, Mari Abramışvili ve Miheil Kvlividze, Türkçeye ilk kez çevrilmiş bulunuyor. Prof. Dr. Nodar Şengelia'nın ve İvane Caiani'nin yazıları, Türkiye'de yaşayan Gürcülerin tarihine ışık tutuyor. Gürcüstan'da Birleşmiş Milletler görevlisi olarak bulunduğu sırada Gürcüstan televizyonunda söyleşiye çıkan Steven Johns'un gözlemleri ve görüşleri, Abhazy sorununu "ahşık olduğumuz çizgi"nin biraz olsun dışından görmemize kapı aralıyor. ABD'li antropolog Paul J. Magnarella'nın, İnegöl ilçesindeki Gürcü köyü Hayriye üzerine yıllar önce yazdıkları, Türkiyeli Gürcüler hakkında biraz daha bilgilenmemizi sağlıyor. "Etnografya - Folklor" sayfalarında iki masal okuyacaksınız: Bunlardan biri olan Megrel masalı, sonunda kötülerin cezalandırılmadan bir masalın bitebileceğini gösteriyor bize. Derginin son sayfalarında çeşitli etkinliklerle ilgili haber-yazılar bulacaksınız.

*
Yeni yılda başarılı ve mutlu olmanızı diliyoruz. 1998'in ilk sayısında buluşmak üzere...

Editor

Eka Bakradze ile söyleşi

Serçeler orkestrası ve sıcak hüznün

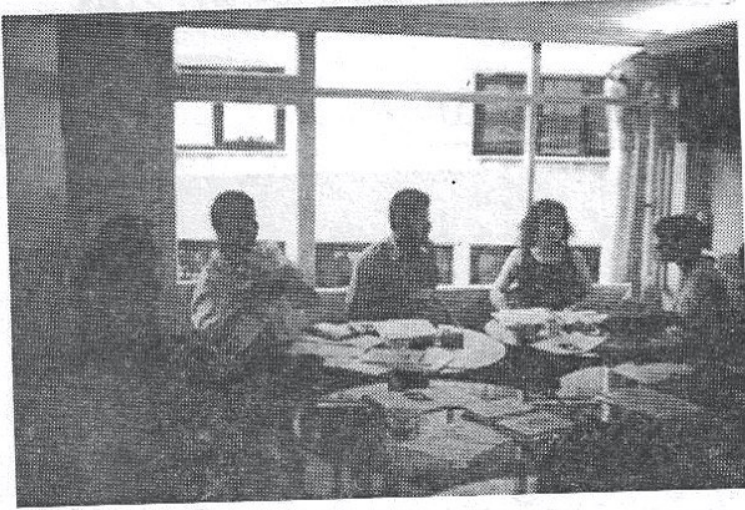
Fahrettin ÇILOĞLU

Çağdaş Gürcü şiirinin son dönem şairlerinden olan Eka Bakradze (ეკა ბაკრაძე), bir süre İstanbul'da bulundu. Bu sırada kendisini, *mamuli* dergisinin düzenlediği şiir akşamında (Bkz. s. 29) konuk ettik ve bir de söyleşi gerçekleştirdik. 1976 yılında, Tbilisi'nin (Tiflis) batısında küçük bir kasaba olan Haşuri'de doğan Bakradze, çocuk yaşta "şiir"ler söylemeye başlamış, ilk şiirleri ise henüz on yaşındayken yayımlanmış. Üstün yetenekli bir çocuk olarak dünyaya gelen ve küçük yaşta kendisini bir şairler ülkesinde kabul ettiren Eka Bakradze, sonraki yıllarda da şiir yazmayı sürdürmüştü. Bakradze ile şiirden günlük yaşama uzanan konular üzerindeki söyleşiği sizinle paylaşmak istedik.

*
- Siz Türkiye'de, daha önce *çveneburi* dergisinde Gürcüce ve Türkçe olarak yayımladığımız şiirlerinizle tanınıyorsunuz. Yetenekli bir çocuktunuz ve küçük yaşta, henüz okuma yazma bilmiyorken şiirler söylemeye başlamıştınız. Bu nasıl ortaya çıkmıştı?

- Bu bana şimdiye kadar en çok sorulmuş sorulardan biri. Ancak ne var ki, Türkiye'de ilk kez bir söyleşide yanıtlıyor olacağım bu soruyu. Dört yaşındaydım ve teyzemle birlikte Tbilisi'ye gidiyorduk. Ben çocukluktan başlayarak çok soru soran biriydim. Bu yolculuk sırasında, kentin girişinde yaşamı sembolize eden bir anıt vardı ve ben bunun ne olduğunu sormuştum. Aldığımı cevap üzerine, şiirsel sözlerle bir

Şiir akşamından

şeyler söylemiştim. Bu teyzemin dikkatini çekti, çünkü sözlerimde ritmik ve melodik bir hava vardı. Sonra aile arasında söylediklerimi yazmaya başladılar. Benim şiir yazdığım (ya da söylediğim) böyle ortaya çıktı. Her şey buradan ve böyle başladı.

- İlk şiiriniz ne zaman yayımlandı?

- İlk şiirlerim, 1986 yılında, henüz on yaşındayken yayımlandı. O tarihlerde popüler bir gazete olan "Genç Komünist" (ახალგაზრდა კომუნისტი) gazetesinde. Bundan bir yıl sonra yine bu gazetede periyodik olarak şiirlerim basıldı; ayrıca başka gazetelerde... Bir yıl sonra da *Serçeler Orkestrası* (ბერძენების ორკესტრი) adıyla ilk seçme şiirlerim kitap olarak yayımlandı. Bu kitap adını, aynı adı taşıyan bir şiirimden alıyordu. İlk kitabımın yayımından iki yıl sonra, ikinci derlemem olan *Patika Masalından* (ბილიკის ზღაპრიდან) çıktı. Biraz gecikmeli olarak üçüncü kitabım, *Sıcak Hüzün* (თბილი სევდა) yayımlandı. Bunların dışında gazetelerde yayımlanmış, öte yandan henüz yayımlamadığım, kendim için yazdığım şiirlerim var.

- Sanırım her yerde olduğu gibi, sizin yetenekli bir çocuk olduğunuza kamuoyu inanmamış, muhtemelen sizin adınıza başkalarının şiirler kaleme aldığı söylenmiştir. Gerçekten de böyle şeyler yaşadınız mı?

- Evet, böyle şeyleri ben de yaşadım. Açık ya da örtük olarak, bu şiirlerin benim olmadığı, bunları benim yazmadığım söyleniyordu. O zaman çok küçüküm ve bütün bunlardan dolayı çok üzülüyordum. Ancak şimdi geriye dönüp baktığımda, o günleri

anımsadığımda bu durum beni mutlu ediyor. Çünkü o şiirlerin küçük bir çocuk tarafından yazılamayacağını söylüyorlardı böylece. Bu, dolayısıyla şiirlerimi beğendikleri anlamına da geliyordu. O günlerde bana inanmayanlara şimdi teşekkür ediyorum. Ancak ne var ki, o zamanlar üzülüyordum ve bana inmayanlara bir de şiirle cevap verdim. Bu şiirimde üzüntülerimi ve düşüncelerimi yansıttım. Ayrıca çeşitli yerlerde, örneğin bir gazeteyi ziyaret sırasında benden o anda şiir yazmamı istiyorlardı. Bu beni çok rahatsız ediyordu, buna karşın bir iki kez şiir yazdım. Ancak şiir bu şekilde yazılamaz doğal olarak, çünkü

bu bir ev ödevi değil. Şair o havayı ne zaman yakalarsa o zaman yazar, yazabilir şiirini. Ama öyle görünüyör ki, o sıralarda şiir yazdığımı göstermeyi çok istemiş olmalıyım. Sonra bütün bunlar geride kaldı. Pek çok yerde toplantılara, söyleşilere katılmaya, üç-beş yüz kişi önünde şiirlerimi okumaya, bana yöneltilen soruları yanıtlamaya başladım. Sanırım bu doğal bir süreçti ve böyle olması gerekiyordu.

- Hiç kuşkusuz çok gençsiniz, sadece 21 yaşındasınız. Ama şair olarak yenisiniz, gençsiniz diyemeyiz sanırım. Uzun bir şiir geçmişiniz var. Oysa sizin yaşınızda olan şairlerin bu kadar uzun bir geçmişleri yok. Böyle olunca siz hangi kuşaktan sayılıyorsunuz?

- Çocukluktan itibaren yaşça benden çok büyük insanlarla ilişkilerim olduğu için kendimi mutlu sayıyorum. Bu benim için bir yaşam dersi oldu; bu ilişkilerden çok şey öğrendim. Doğrusu ben de bilmiyorum, hangi kuşak şairlerden sayılmam gerektiğini. Bugün de bir şair olarak benden yaşça büyük insanlarla ilişkiye sahip olmak bana daha anlamlı geliyor. Nedense yaşıtımlarla kendimi hissetmem gerektiği gibi hissettiğimi söyleyemem. Ben, ilginç, etkileyici olan her yaştan insanla bir arada olmaktan keyif alıyorum.

- Size hangi şairlerden etkilenecek yazmaya başladınız gibi bir soru sormak mümkün değil; çünkü şiirle henüz okuma yazma bilmiyorken ilgilenmeye başladınız. Bununla birlikte, bir şiir okuduğunuzda etkilendiğiniz şairler oldu mu?

- Doğal ki beğendiğim, severek okuduğum şairler

var. Ancak şimdilik etkilendiğim şairlerin olduğunu söyleyemem. Şimdiye kadar eleştirmenlerden de şiirlerimde başka şairlerin izlerini taşıdığıma ilişkin bir kritik gelmedi. Benim kendime özgü bir sesim olduğunu düşünüyorum. Başka türlü de Eka Bakradze olamam zaten.

- Peki bu noktada, beğenerek okuduğunuz Gürcü ve yabancı şairleri öğrenebilir miyiz?

- Gürcü şairlerin başında, *Kaplan Postlu Kahraman*'ın (ვეფხისტყაოსანი) yazarı Şota Rustaveli (შო-

თა რუსთაველი). Bu 12. yüzyıl şairi bugün bile kolay anlaşılabilir bir dille yazmış ünlü yapıtını. Rustaveli'nin bu yapıtın çok severek okuyoruz. Sonra Nikoloz Barataşvili (ნიკოლოზ ბარათაშვილი) geliyor. Galaktion Tabidze'yi (გალაკტიონ ტაბიძე) ve Vaja Pşavela'yı (ვაჟა ფშაველა) çok seviyorum. Çağdaş şairlerden Ana Kalandadze (ანა კალანდაძე) ve Şota Nişnianidze'yi (შოთა ნიშნიანიძე) beğeniyorum. Yazarlardan Kostantine Gamsahurdia'yı (კოსტანტინე გამსახურდია) ve Otar Çiladze'yi (ოთარ ჭილაძე)... Otar Çiladze benim "Tanrı" m. İnsan bir kitabı okuduğunda, içinden bazı bölümleri çok beğenir, kendisi için not eder. Otar Çiladze'de bu mümkün oluyor, kitabın tümünü not etmeniz gerekiyor. Ayrıca bizim yazarlardan Nodar Dumbadze'yi (ნოდარ დუმბაძე) beğenerek okuyorum. Yabancı şairler arasında Nâzım Hikmet'i çok beğeniyorum. Rus kültürüne farklı bir ilgin var. Puşkin, Mayakovski, Dostoyevski gibi adları öncelikle saymam gerekir Rus edebiyatı dendiğinde.

- Yeniden şiire dönelim istiyorum. Sizce şiir nedir?

- Şiir ruhun penceresidir.

- On yaşında da şiir ruhunuzun penceresi miydi?

- Kesinlikle öyle. Şimdi olduğu gibi, o zaman da şiir ruhunun penceresiydi.

- Biraz da Gürcü şiiri üzerine sohbet edelim. Özellikle de çağdaş Gürcü şiiri üzerine... Sizce Gürcü şiirinin dünya şiirindeki yeri nedir? Ve siz, çağdaş Gürcü şiirinin neresindesiniz?

- Bilindiği gibi, yalnızca Gürcü şiirinin değil, genel olarak şiirin klasik bir yüzü var: Ritim ve güzel

sözler, melodik ve müzikal bir söyleyiş. Çağdaş Gürcü şiirinde bu tür şiirin kurucuları ve önemli temsilcileri olarak Galaktion Tabidze, Titsian Tabidze (ტიციან ტაბიძე), Paolo İaşvili (პაოლო იაშვილი) sayılabilir. Bunlar Gürcüstan'da 20. yüzyılın başlarındaki şiirin başta gelen temsilcileriydi; klasik anlayıştaki Gürcü şiirinin... Daha sonra Gürcü şiirine yeni bir stil

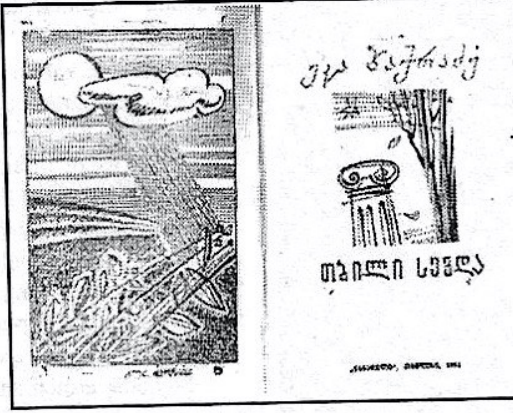
girdi, avangard (avant-garde) olarak adlandırılan... Hiç kuşkusuz, benim de beğendiğim bir tarz olan geleneksel şiir ortadan kalkmadı. Avangard anlayış girdi ve belli bir yer de edindi. Bu anlayıştaki şiir, ritimsiz, ilk bakışta birbiriyile ilişkisi kurulamayan dizelerden oluşuyor. Bu tür şiirleri okumak ve anlamak zor, ancak belki birkaç kez okuduktan sonra bir ilişki kurulabilir şiirinin bütünselliği içinde... Avangard şiiri beğenmiyorum demek istemem, ancak benim tarzım değil. Avangard şairler, şiirlerinin bir protest şiir olduğunu söylüyorlar.

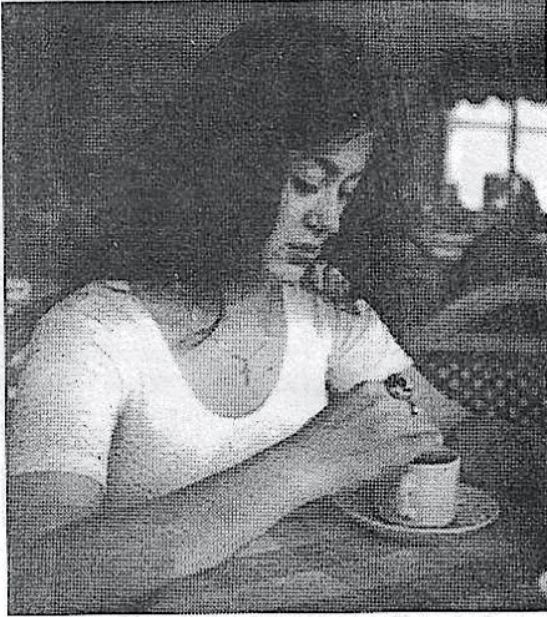
- Avangard edebiyat bu yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmıştı. Gürcüstan'a bu kadar gecikmeli mi girdi?

- Hayır, erken tarihlerde vardı bu akım. Şimdiki yeni bir dalga, ikinci dalga söz konusu olan. Erken dönemde Gürcüstan'da avangard şiirin temsilcileri "Mavi Boynuzlar" (ცისფერყიანწები) adlı bir topluluk olarak bir araya gelmişlerdi. Avangard'ın olmaması gerektiğini söylemiyorum, ancak benim de içinde olduğumu düşündüğüm klasik Gürcü şiiri yaşamamalıdır.

- Biraz da günlük hayattan söz edelim, ne dersiniz? Tbilisi'de nasıl bir yaşam sürüyorsunuz?

- Evet, sanırım yaşamdan söz etmek daha ilginç. Şair de sıradan bir insan ve içinde yaşadığı toplumun bir parçası. Toplum nasıl yaşıyorsa şair de öyle yaşıyor, toplumun kendisi gibi nefes alıp veriyor. Sanırım bütün insanların, kim olursa olsun, kendilerine ait küçük bir dünyası var. İnsan, bu küçük dünyasını güzelleştirmek için çaba harcamalı, dünyasını ilginç bir hale getirmeli. Hiç kuşkusuz, ilginç olan çok şey var üzerinde yaşadığımız dünyada. Ancak insan ken-

disi için ilginç olanı ortaya çıkarmalı, yakınlaşmalı onunla. Benim böyle küçük bir dünyam var; dostlarımın, tanıdıklarımın, yakınlarımın, değerli insanların ilginç hale getirdikleri bir dünyam... Bu olmaksızın bir yaşam düşünemiyorum.

Hâlâ üniversitede öğrenimim sürüyor ve zamanın önemli kısmını üniversite alıyor. Sonra ev geliyor. Evi çok seviyorum, dünyadaki herhangi bir şeyle kıyaslayamayacak kadar çok... Evde dinleniyorum, yalnızca evde olayım yeter, bir başka yer istemem. Hiç kuşkusuz her zaman meşgulüm; şiirle uğraşıyorum. Çeşitli "akşam"lara, toplantılara katılıyorum. Kitap okuyorum, özellikle sözlükleri çok seviyorum. Müziği çok seviyorum, bulunduğum mekânda sürekli müzik dinliyorum.

- Siz de çalıyor musunuz?

- Hayır çalmıyorum, ama dans etmeyi seviyorum.

- Galiba bütün Gürcüler birer dansçı.

- Evet haklısınız, ama ben İspanyol ve Latin Amerika danslarını seviyorum; daha ateşli olan dansları... Dansta doğal bir yeteneğim var, hiç ders almadım örneğin. El sanatlarına özel bir ilgi duyuyorum. Dans gibi bir de uyumayı çok seviyorum. Ayrıca yemek yapmayı da... Mukfakta olmak hoşuma gidiyor, misafir ağırlamak keyif veriyor bana.

- Bir de neyi merak ediyorum biliyor musunuz? Bir şair olan size göre vatanın ne olduğunu? Nasıl tanımlıyorsunuz vatanı?

- Vatan, her halde, öncelikle insanın doğduğu

yerdir; doğup büyüdüğü yer. Biliyorsunuz "samşoblo" (სამშობლო; (vatan) sözcüğünün kendisinde var bu anlam. "Mşobeli"den (მშობელი; anne-baba; dünyaya getiren) geliyor "samşoblo". Vatan da sanırım insanın anne ve babası. Vatan "kök" demek, "başlangıç" demek. Burada yaşayan siz Gürcüler için bu kök Gürcüstan'da; bir yanıyla sizin için vatan Gürcüstan. Öte yandan vatan, insanın doğup büyüdüğü, yetiştiği, yaşadığı yer. Böyle olunca burası da sizin için bir vatan. Yaşadığınız yere ve topluma alışıyorsunuz. Sevgi de her şeyden önce alışmakla ilgili. Yine de "kök", "köken" başka... İnsan, nerede olursa olsun, nerede doğarsa doğsun, "toprağın uyanışı" (მიწისუცვივლო) gibi vatanına karşı uyanıyor.

- Söylediklerinizi anlıyorum. Şimdi vatanınızdan uzaktasınız, bir süredir Türkiye'desiniz. Buradan nasıl hissediyorsunuz Gürcüstan'ı?

- Bu duyguları daha önce de yaşamıştım. İnsan uzak kalınca düşünmeye başlıyor vatanını, o zaman daha farklı hissediyor, sevdiğini, özlem duyduğunu daha iyi anlıyor. Burada dilimi konuşan insanlarla karşılaşınca çok heyecanlandığımı görüyorum, farklı bir sıcaklık hissediyorum. İnsan öncelikle kendi dilini, vatanını, halkını sevmiyorsa, bir başkasınınkini nasıl sevebilir. İnsan önce kendisinin olanını sevmeli, başkasınınkini böyle başlar sevmeye.

- Peki, Gürcüstan'da, kendi ülkenizde şiir yazmakla, başka bir ülkede şiir yazmak arasında bir fark var mı?

- Benim için çok fark yok. Ben söylemek istediğimi her yerde aynı biçimde söylüyorum. Bu benim şiir tarzımla da ilişkili olsa gerek. Ancak insanın ruhsal durumu, o anda neler hissettiği, hangi koşullarda olduğu gibi faktörler etkileyebilir şiiri. Bu doğal olarak şiire yansır ve şiiri biraz değiştirebilir. Ama ben yine de, söylemek istediğimi söylüyorum sanırım.

- Daha önce, sizin de şiirlerinizi yayımladığımız *çveneburi* dergisi çıkmaya başladı. Şimdi bunun yanı sıra Gürcü kültürü dergisi olarak *mamuli* yayımlanıyor. Neler düşünüyorsunuz?

- Bu olağanüstü bir şey. Gerçekten güzel ve sevindirici. Ben özel olarak da seviniyorum, çünkü bu dergilerde bana da yer veriyorsunuz. Başarılar diliyorum, bu dergilerin uzun süre yaşayacaklarını umuyorum.

- Bu söyleşi için *mamuli* dergisi adına teşekkür ederim. Umarım, gelecekte yine birlikte olur, yine güzel anları paylaşırız.

(9 Ağustos 1997)

Gürcü edebiyatından portreler

Aleksandre Kazbegi

İsmail YERGUZ

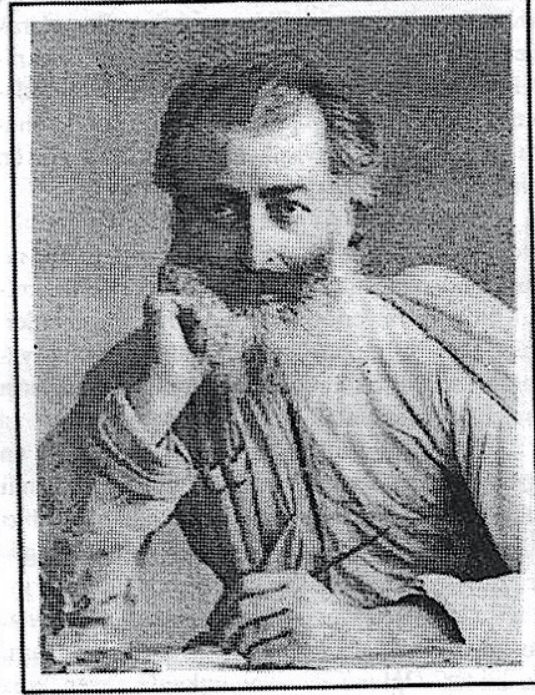
Aleksandre Kazbegi'nin (ალექსანდრე ყაზბეგი) ataları, feodalizm döneminde Hevi'de (ხევი) büyük bir nüfuza sahiptiler. Bir dağlar ve vadiler, geçitler, boğazlar bölgesi olan Hevi, Gürcüstan'ın en güzel, en ilgi çekici yerlerinden biridir.

Aleksandre Kazbegi 20 Ocak 1848'de doğdu. On iki yaşına kadar aile içinde eğitim gördü ve daha sonra Tiflis Lisesi'ne gönderildi. Son derece şefkatli, iyi ve zeki bir kadın olan atası Nino'nun büyük bir etkisi olmuştur Kazbegi'nin eğitiminde. Ve büyük yazar ilk öykülerini ona adamıştır. İthaflarından birinde şöyle der: "Sevgili Nino, benim gibi yoksul bir insan sana hatıra ya da saygı nişanesi olarak ne bırakabilir? Değerli hiçbir şeyim yok, bu nedenle eğitilmesinde büyük bir rol oynadığın duygularımın ve ruhumun en değerli etkinliklerini ithaf ediyorum sana".

Aleksandre Kazbegi, babasının ölümünden (1866) kısa süre sonra, on sekiz yaşında Tiflis'e gitti ve Petrovsk-Razumovsk Ziraat Akademisi'ne girdi. Büyük bir azim ve gayretle başladı öğrenimine. O dönemde annesine yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyordu: "O kadar meşgulüm ki ne pazar günleri ne de başka günler iki saatlik bile boş vaktim olmuyor. Akademi kente 20 kilometre uzaklıkta. Her gün sabahın altısından gecenin onuna kadar oradayım... Derslerimden başka bir şey düşünmüyorum." Kazbegi 1870'te ağır bir hastalığa yakalanır ve memleketine dönmek zorunda kalır.

Aleksandre Kazbegi köylülerin yaşamını daha iyi tanıyabilmek amacıyla dağlarda yaşar ve yedi yıl süreyle çobanlık yapar. Yazar, daha sonra doğanın kucağında, çobanların arasında geçirdiği bu dönemi edebi etkinliklerini yönlendiren ve yapıtlarına temel oluşturan en mutlu yılları olarak anar.

Bu dönemde halka yaklaşmış, dağlıların gelenek ve göreneklere hakkında bilgi sahibi olmuş ve

yapıtları için çok zengin malzeme toplamıştır. 1879'da Hevi'den ayrılır ve Tiflis'e giderek tüm yaşamını edebiyata adar. 1880'de *Droeba* (დროება) gazetesi *Moheveler ve Yaşamları* (მოხვევები და მათი ცხოვრება) adlı etnografik denemesini yayımlar. Bu denemeden sonra beş yıl içinde (1880'den 1895'e kadar) *Elguca* (ელგუჯა), *Tsiko* (ციკო), *Hevisberi Goça* (ხევისბერი გოჩა) gibi en önemli roman ve öyküleri yayımlanmıştır. Vatanseverlik coşkuları ve ülkesini boyunduruk altında tutanlara karşı duyduğu nefret bütün yapıtlarında çok özel bir parıltıyla ortaya çıkmıştır.

Yapıtlarına çok derin bir iyimserlik egemendir. Kahramanları çoğu zaman tehlikeli durumlarla karşılaşsalar, ama bozguna uğrasalar da umutsuzluğa gömülmezler, parlak bir geleceğe olan inançlarını yitirmezler hiçbir zaman. Kahramanları da kendisi gibi "güneşin bulutları dağıtacağı,

herkesin yürekleneceği, kardeşin kardeşe yeniden kavuşacağı, ülkenin yeni bir yaşama başlayacağı zamanın geleceğine" (*Elguca*) inanırlar.

Kazbegi'nin yapıtlarında başlıca kahraman halktır. Yazar dağlı insanları özgürlük tutkunu, dürüst, çalışkan, yüzyıllar boyunca geliştirilmiş ahlak kurallarına titizlikle uyan insanlar olarak betimler. Kahramanlarını her zaman, ahlaksal niteliklerinin, şövalyeliklerinin, dostluğa bağlılıklarının, kardeşlik duygularının ve vatanlarının onuru için özgürlük savaşında fedakârlıklarının ön plana çıkacağı bir konuma yerleştirmiştir.

"Vatanlarını savunmaya giderken bir şenliğe gider gibiydiler" diyor, dağlıların bağımsızlık savaşlarından birini anlatırken. "Yüzleri ışıltılı, kutsal bir görevi yerine getirdiklerinden emindiler. İçlerinden birinin üstüne ölüm çökerse adları yaşamını sürdürüyordu halk içinde, ünleri dağların ötelere uzanıyordu".

Dağlıların yasalarına göre vatana ihanet, en iğrenç suçtur. Vatanını sevmeyi bilmeyen, kendi çıkarlarını halkın çıkarlarının üstünde gören biri yaşamaya layık değildir dağlıların anlayışına göre. *Hevisberi Goça* adlı romanının kahramanı ihtiyar Goça vatanını tutkuyla, bütün varlığıyla, coşkuyla sever ve yaşamının bütün özü, anlamı da budur. Oğlunu da aynı tutkuyla sever, ama ulusunun çıkarlarıyla kendi çıkarlarını karıştırdığını öğrenince ölümle cezalandırır onu. Akıllı uslu Goça vatanın çıkarları söz konusu olduğunda kesinlikle uzlaşma kabul etmez.

Kazbegi okurlarına köleliğin ve tutsaklığın çok eski çağlardan beri bir alçaklık olarak görüldüğü, "kölelik" sözcüğünün hiçbir zaman kabul edilmediği, benimsenmediği ve insanın kendi nitelikleriyle kazandığı bir erdemle saygın sayıldığı bir ortamda doğup büyüdüğünü gururla açıklar. İçinde yaşamış olduğu pederşahi cemaatin özgün yaşamını, gelenek, göreneklerini ilginç bir biçimde betimler. Bu cemaat bireylerine yüzyıllık geleneklere dayanan belirli ahlaksal görevler yükler. Cemaatte sarsılmaz bir otorite hüküm sürer ve cemaat, bireyler arasında yüksek ahlaksal değerler, yüreklilik, içtenlik, namus, verilen söze sadakat, topluluğun çıkarlarına bağlılık, karşılıklı saygı ve cemaatin yücelmesi için gerekli tüm nitelikleri aşılamaaya çalışır.

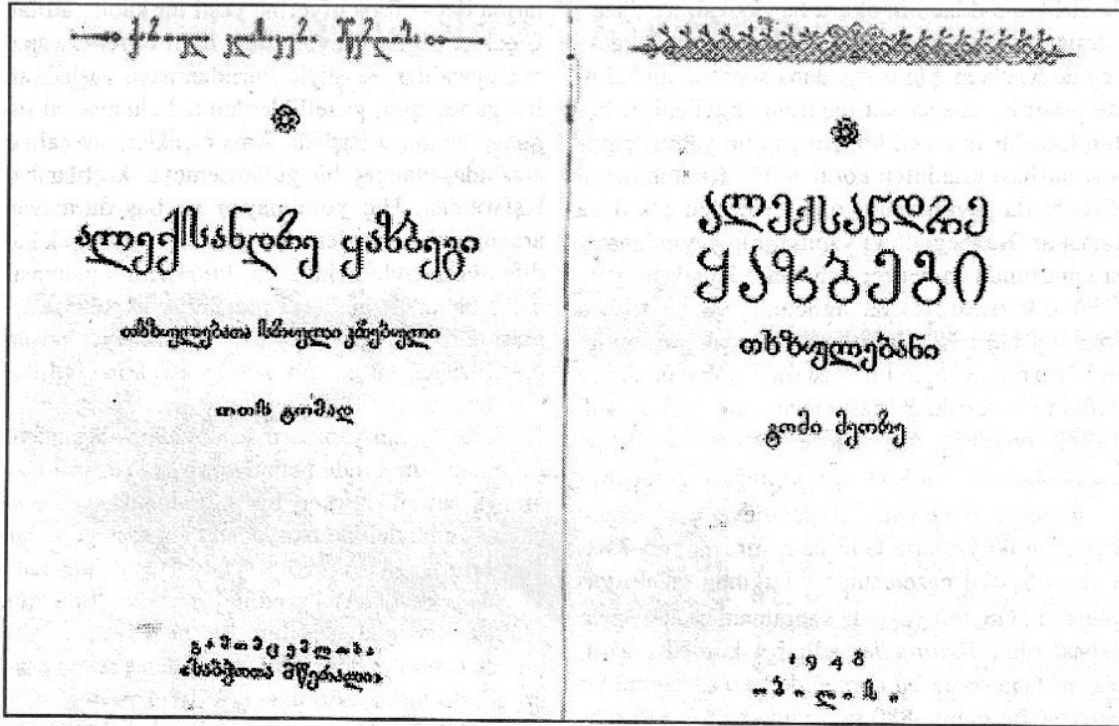
Yazar, Gürcüstan'a dönünce Hevi köylerini babasının ve amcasının yüklemiş olduğu vergilerden ve yükümlülüklerden kurtarır; ayrıcalıklı konumundan vazgeçer, bağlı olduğu toplumsal sınıfla bağlarını koparır ve tüm yaşamını en yüce amaca adar: halka hizmet etmek. Ve işte bu amaçla önce çoban olur, daha sonra da edebiyat yaşamına verir kendisini.

Kazbegi tüm yapıtlarında bir hümanist olarak çıkar okurlarının karşısına; toplumsal adaletsizliğe karşı mücadele eden, halkı boyunduruk altında tutanlarla mücadele eden bir hümanisttir o. Rus çarlığının uşaklarına, Kafkasya'nın sömürgeci zihniyetli yöneticilerine, halkın sürekli nefretini çeken askeri görevlilere sürekli küçümseme ve hor görüyle bakar.

Köleliğe bütün yüreğiyle karşı çıkan, hakları ellerinden alınmış köylülerin yanında yer alan Kazbegi, doğanın ve vatanın eşsiz bir sözcüsü olarak sivrilmiştir. Doğa, bütün renkliliği ve görkemi içinde yapıtlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Vatanın doğasını olağanüstü bir yetenek ve heyecanla betimlemiş eşsiz bir sanatçıdır o. Doğa durağan değildir Kazbegi'de hiçbir zaman. Manzalarını okura keyif vermek için çizmemiştir o. Kazbegi'de doğa canlanmıştır, yaşar, hisseder, insanın coşku, heyecan ve duygularıyla tam bir uyum içindedir, eylemlerine katılır, ruhunda erir.

Kazbegi dağlıların yaşamını çok iyi tanıyan bir yazar kimliğiyle çıkmıştır okurunun karşısına. Yapıtlarının çoğu halk öykülerinden esinlenilerek kaleme alınmıştır. Halk öykülerinden alınmış konulara büyük bir sanatsal değer kazandırmıştır o. Dağlıların yaşam biçimini daha yoğun bir hale getirmiş, kahramanlarının karakterlerine daha bir canlılık kazandırmıştır. Halk efsanelerini somut tarihsel verilerle, on yedinci yüzyıl dağlılarının yaşamlarından alınmış olaylarla zenginleştirmiştir. *Hevisberi Goça* öyküsünde geçen Aragvi derebeyi Nugzar Eristavi malını mülkünü artırmak söz konusu olduğunda acımasız ve otoriter bir insandır. Otoritesini komşu topraklara yayma konusunda hiçbir engel tanımak istemez. Dağlıların özgürlüklerini ellerinden almak isteyen ilk derebeylerdendir, ama onlara boyun eğdiremez.

Kazbegi'nin *Elguca* öyküsünde yansıyan başka bir tarihsel olgudur. *Çoban* adlı öyküsünü en

yakın arkadaşı çoban Simon Gigauri'nin anlattıklarından oluşturmuştur. *Tsiko* öyküsünün temelinde ise yaşanmış bir olay vardır. Çobanların yaşamından bir kesit *Elberdi* adlı öykünün de konusunu oluşturur. Öteki yapıtlarının kahramanları da gerçek yaşamdan alınmıştır. Ama yazar gerçek yaşamdan alınan bu biçimlere estetik ve sanatsal boyutlar getirmiştir.

Kazbegi'nin yapıtları halkın yaşamına ve halk sanatına sıkı biçimde bağlıdır. Onun yapıtlarına hayat veren, düşüncelerine derinlik kazandıran, imajlar yaratmasına olanak veren her şey halktan gelmiştir. O yalnızca folklorik konulardan değil, halk sanatından alınmış özel imajlardan ve anlatımlardan da yararlanmıştır.

Sanatsal düzyazı alanında büyük bir ustadır o; yapıtlarının kompozisyonu karmaşıktır ve dinamik bir anlatımı vardır. Büyük tutkuların çatışmasıyla ortaya çıkan beklenmedik durumlar yaratmayı sever. İnsan ruhunun derinlerine inmekte onun kadar yetenekli çok az sanatçı vardır. Kazbegi insan ruhunun derinliklerini ortaya çıkarmakla kalmaz, kahramanlarının her eylemine psikolojik bir gerekçe kazandırır.

Kazbegi yalnızca bir tabloyu ya da özel bir olayı yansıtmakla yetinen bir yazar değildir. Kahramanlarının acılarını ve sıkıntılarını ve neşelerini yoğun bir biçimde yaşama yeteneğine sahip bir yazardır aynı zamanda ve bu amaçla kişiliğinden bütünüyle sıyrılabilmektedir. En dramatik unsurları seçer ve kahramanlarının tutkularını sonunu kadar götürür.

Kazbegi birden bire şöhrete ulaşmış bir yazardır. Onun *Elguca* adlı yapıtını okuyan şair Grigol Orbeliani, büyük bir heyecan ve coşku içinde "Gürcü dilinde bugüne kadar böyle bir yapıt görülmemiştir" demiştir.

Aleksandre Kazbegi yapıtlarını okurlarına ulaştırma konusunda sayısız güçlükle karşılaşmıştır. Her şeyden önce acımasız Rus sansürüyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bilindiği gibi *Elguca* önce *Droeba* gazetesinde yayınlanmıştır (Bu kitap Ahmet Özkan tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 1973 yılında *Elguca ile Mzaço* adıyla yayımlanmıştır). Şöyle demiştir o yıllarda yazar bu konuyla ilgili olarak: "Bu yapıtı istediğim biçimde yayınlamayı başaramadım. Yakında daha eksiksiz ve düzetilmiş biçimiyle çıkacaktır. Bunun-

la birlikte o dönemin okuru bu eksiksiz ve düzeltilmiş nüshayı okuma fırsatını bulamadı. Gerçekten de Kazbegi *Elguca*'yı daha sonra kitap halinde bastırıldı, ama sansür dağıtımını engelledi ve bütün kitaplar imha edildi. Bu yapıtın yalnızca birkaç nüshası tesadüfen korunabildi. Kitabın metni *Droeba*'da yayımlanmış olan metinden çok daha farklıdır. Kazbegi öteki yapıtlarının yayımlanması konusunda da benzer engellerle karşılaşmıştır.

Yazar tiyatroyla da ilgilenmiş ve bir tiyatro trupuyula Gürcüstan'ı dolaşmış, ancak yaşamının bu döneminde ağır bir hastalığa yakalanmış ve Tiflis'te kaldırıldığı hastanede ölmüş (10 Aralık 1893), doğduğu köy Stepantzında'da (სტეპანთაძის; bugün Kazbegi) toprağa verilmiştir.

Kazbegi edebiyatla ilgilenmeye çok küçük yaşta, on iki yaşlarında başlamıştır. İlk şiiri *Tsis-kari* (ცისკარი) gazetesinde çıktığında on iki yaşındaydı. On dört yaşında kahramanları annesiyle babası olan *Eğitmciler* adlı bir komedi yazdı. Yazar daha sonra bu komedide bazı değişiklikler yaptı ve bu yapıt 1880 yıllarında birçok kez sahnelendi. Yazmış olduğu birçok oyun arasında *Ar-sena* (არსენა) ve *Kraliçe Ketevan* (ქეთევან დედოფალი) sayılabilir. Öğrencilik yıllarında çeviri etkinliklerinde de bulunan Kazbegi Shakespeare'in *Romeo ve Juliet*'ini ve Lermontov'un birçok şiirini Gürcüce'ye çevirmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi yazarın çobanlık yaptığı yıllar sanatının gelişmesinde çok belirleyici olmuştur. Bu yıllar büyük bir hayat okulu işlevi görmüştür onun için. Bu dönemde halkın gelenek ve göreneklerini, adetlerini, özlemlerini öğrenme olanağı bulmuş ve daha sonra yapıtlarına gereç oluşturacak sayısız halk efsanesini ve öyküsünü dinlemiş ve bunları hafızasına yerleştirmiştir. Gerçekten de onun *Hevisberi Goça* adlı romanındaki uyanan ilkbahar tablosu hafızalardan silinecek gibi değildir: "Doğa tanınmıyor artık. Rüzgârın uğultusu yerini tatlı, hoş mırıltulara bıraktı. Toprak yeniden ısındı, bitkiler yeniden canlandı, özsuyu hisseden ot yeniden doğruldu, güneşi yardıma çağırdı. Kar örtüsü çatladı, yollara bakmadan, boğazlardan gürültüyle ovaya doğru akan derelere dönüştü. Ağır yüklerinden kurtulan Kafkas Dağları doruklarını eğdiler ve omuz-

larına beyaz brokar yerine yeşil bir kadife attılar. Çiçekler başlarıyla yumuşak, hafif işaretler yaparak uyandılar, sevgiyle mırıltıdanmaya başladılar. Bir güneş ışını, güzelliklerden tad almaya çalışarak sallanmaya başladı. Ama çiçekler, sık çalılar arasında, utangaç bir gülümsemeyle kaçtılar bakışlarından. Hiç yorulmayan ve boş durmayan arıdan gizlenemezler onlar yalnızca: yumuşak kadife ayaklarıyla kokulu çiçektozlarını toplamasına, o baharatlı hoş şeyi rengârenk kupalarda içmesine izin verirler...Hava sürekli neşeye, hayata davet ederek birbirlerini arayan kuşların cıvıltısıyla doluyor."

Kazbegi'nin yapıtlarında köylüler olağanüstü bir dinamizm içinde betimlenmiştir. Yazar doğanın yaşamını verirken bu yaşamı insan ruhuna bağlar ve böylelikle okuyucuda güçlü heyecanlar oluşturur.

Şöyle diyor Aleksandre Kazbegi: "Ben ölü nesnelere meraklı değilim. Ne düşlerim, ne aklım, ne kalemim döner ölü, eylemden yoksun nesneye". Bu birkaç sözcükte çok derin ve doğru bir düşünce yatar. Onda doğa yaşamı insan yaşamının sürekli bir yansımasıdır, insan yaşamıyla sıkı bir ilişki içindedir. Bilim adamları Kazbegi'nin doğa betimlemelerindeki bu yeteneğine hayret etmişlerdir hep. Kazbegi'de doğa insanın başına gelecek felaketi sanki önceden sezip, ona yardımcı olmak ister. Kazbegi'nin yapıtlarında doğa kahramanlardan biridir adeta. Onun yapıtları doğanın yaşamının kitapları gibidir.

Kazbegi aşk temasına da önem vermiş bir yazardır. Yüreğin en gizli köşelerini çok iyi tanıyan bir insandır o. Yapıtlarında aşk duygusunu bütün ihtişamıyla sergilemiş, aşkı engel tanımayan, önünde hiçbir şeyin duramayacağı güçlü bir duygu olarak tanımlamıştır. Ona göre aşk insan yüreğinde bir ilkbahar fırtınası gibi patlar, gücüyle insanları canlandırır, akıllarına ve yüreklerine ege-men olur, onları kimi zaman kahramanca eylemlere iter, kimi zaman da görevlerini unutturacak kadar kendilerinden geçirir.

Kısaca söylemek gerekirse Aleksandre Kazbegi, Gürcü gerçekçi romanının kurucusudur. Olağanüstü yeteneğini edebiyatın bu türünde göstermiş ve okur kitlesi içinde büyük bir popülariteye sahip olmuştur.

Gürcü romantik şiirinin öncüsü:

Nikoloz Barataşvili

İsmail YERGUZ

Nikoloz Barataşvili (ნიკოლოზ ბარათაშვილი), Gürcü romantik şiirinin ilk ve en büyük şairidir. Onun şiirinin önemi ve büyüklüğü ne kullandığı dilden, ne yaşadığı dönemden, ne de bu şiirlerin sayısının az oluşundan gelir. Barataşvili'nin önemi ve büyüklüğü, insan yüreğinin en derin yerlerine kök salmış duyguları zamanın ve dilsel engellerin sınırlayamayacağı bir biçimde dile getirmiş olmasıdır.

Aristokrat bir aileye mensup olan Barataşvili, 15 Aralık 1817'de doğdu. Ailenin başına gelen

birtakım talihsizlikler ve maddi güçlükler çocukluk yaşamını büyük ölçüde etkiledi. 1827'de soylu çocukların okuduğu bir okula girdi. Çok değerli bir pedagoğ olan, Petersburg'da öğrenim gören ve Hegel felsefesi üstüne Rusça bir kitap yazan Dodaşvili'nin eğitiminden geçti. Dodaşvili onun yeteneklerini keşfetti ve iyi bir şair olmasında büyük ölçüde etkili oldu.

Barataşvili öğrenimini tamamladıktan sonra uzun yıllar devlet memuru olarak çalışmak zorunda kaldı ve henüz yirmi sekiz yaşındayken yakalandığı bir akciğer hastalığından kurtulamayarak 1845 yılında öldü. Sağlığında yayımlanamayan şiirleri ölümünden ancak yirmi yıl sonra bir araya getirildi ve *Tsiskari* adlı dergide basıldı ve Barataşvili dönemin en büyük şairleri arasındaki yerini aldı. 1890'da Nikoloz Barataşvili'nin küllerinin Çince'den Tiflis'e nakledilmesi büyük bir ihtişam içinde gerçekleşmiştir.

Nikoloz Barataşvili'nin şiirini anlayabilmek için 19. yüzyılın ilk yarısında

Gürcüstan'ın ve Rus imparatorluğunun durumunu bilmek gerekir. Çok eski bir uygarlığa sahip olan Gürcüstan sürekli İran ve Osmanlı istilasına uğramış ve 18. yüzyıl sonunda imzaladığı bir anlaşmayla Rusya'nın himayesi altına girmiş, böylelikle aynı zamanda da Avrupa'ya yaklaşmıştı. Ama 1801'de bütünüyle Rus imparatorluğunun egemenliğini tanımak zorunda kaldı.

1825'den itibaren tüm imparatorlukta ve dolayısıyla da Gürcüstan'da çok karanlık bir dönem başlamış, her türlü özgürlük düşüncesi şiddetle

Gürcü aşk şiirleri

Nazi Kilasonia (ნაზი კილასონია)

Şiirlerden ve yanmaktan yorgun
Gider kırlarda yığılr kalırım,
Aşk değildi benim istediğim
Bambaşka bir şey, daha kutsal...

წავალ, დავეცეში მინდორთან
დაღლილი ლექსით და წვითა,
განა სიყვარული მინდოდა?
სხვა რაღაც, უფრო წმინდა...

*
★ Ne kötü tanımışsın beni heyhat,
Boşuna bağlamışım umutlarımı sana.
On tane yüreğe layıkım ben,
Bir tanesini de kıyamadın sen oysa.

*
ვაი, რა ცუდად გიცენივარ,
რა ტყვილად გდებდი იმედებს.
მე ათი გულის ღირსი ვარ,
შენ ერთიც ვერ გაიმეტე.

*
Gözlerinin yorgun işvesini
Yanımda götürdüm belemir gibi,
Yalnızca çocukluğunu seviyordum senin,
Gayri tatmak istemiyorum erkekliğini.

*
შენი თვალების დაღლილი ემხი
თან გამყვა, როგორც ლურჯი ღიღილო.
მე მხოლოდ ბავშვი მიყვარდა შენში,
და აღარ მინდა კაცად გხილი.

*
★ Gidiyorum, sal gibi ardımda Kura
Ve alevlerce yıldızlar kümesi.
Kalbini kırdım, lütfen hağışla,
Acı daha çok hatırlatır beni.

*
მივდივარ, მომდევს მტკვარი სატივე,
და ანთებული ზეცა ხომლებით.
გული გატკინე და მაპატიე, -
ტკივილით უფრო გემახსოვრები.

*
★ İsterim ki hatırlayayım her zaman her yerde,
Süsleyesin sayısız hayallerimi,
Hiçbir zaman sevemedim yine de,
Aşka kıyamadım seni.

*
მინდა მახსოვდე ყველგან, ყველა დროს,
შენზე ოცნება მინდა ურიცხვი,
ვერ შევიყვარე მაინც ვერასდროს,
ვერ გაგიმეტე სიყვარულისთვის.

*
Çocukça uzatılmış bir boyun
Ve yorgun ceylan gözlerin:
Neden kaldı belleğimde öyle,
Başka bir renkte, başka gizemlerle.

*
რად ჩამრჩა ხსოვნაში ისევე
სხვა ფერით, სხვა იდუმალებით.
ბავშვურად გაწედილი კისერი
და შველის დაღლილი თვალები.

*
★ Öyle iyisin ki başkasına kıyamam seni,
Aydınlık hayalim bulutlarla sislendi...
Yeniden sevdirme bana kendini
Kapat, erkeksi değil,ürkek ceylan gözlerini.

*
შენ ისე კარგი ხარ: სხვისთვის შენანები,
ნათელი ოცნება ღრუბელმა შენისლა...
აღარ შემეყვარდე: დახუჭე თვალები
კაცისა კი არა - დამფრთხალი შეველისა.

Mirza Gelovani (მირზა გელოვანი)

✶

Vedalaşma

Neden korkuyorsun ?
 Senin hayaletindir
 Arzularının ızdırabıyla ardından gelen.

Seni öpmek midir dileği ?
 Şaşılacak ne var bunda-
 Ona beşikte öğretiler öpmeyi.

Ayrılık

Gördüğüm her kısa ve sarı saç
 Kamçımsı saçlarını hatırlatır bana
 Nasıl istemiyorum bir bilsen
 Ama gidiyorum, ayrılıyorum istemesem de.

Böyle ayırmışlardı eski masallar
 Yüzyaprak ve Altınsaçlı'yı
 Bütün yelkenleri parçaladı rüzgar
 Ve seni düşünmede sabahlamışım geceyi.

Yolcuyum, seni düşünmekteyim
 Ve meşgulüm saf oyunlarıyla hayaletlerin
 Döneceğim ben, evet, döneceğim
 Beni döndürecekler saçların senin.

✶ Ah, bağışlayın

Kader bilinmez yollara düşürdü beni
 Siz uzakta...gökten de uzakta kaldınız
 Ve iskambildeki karo kızları gibi
 İnci gerdanınız vardı ve sarı saçlarımız.

Söz vermiştim, dönecektim geri
 Beni saçlarınız getirecekti
 Fakat şu hırsız günler
 Yağmalyolar bütün vaatlerimi.

Ve herhangi bir yerde bir kurşun
 Korkunç yıkımıyla soğutursa yüreğimi
 Bağışlayın beni, evet, bağışlayın
 Suçunu dönmeysişimin.

ღაფშვილება

რისი გეშინია?
 შენი აჩრდილია
 დაგდევეს და სურვილი აწვალეს.

შენი კოცნა უნდა?
 არც გასაკვირია -
 მას კოცნა აკვანში ასწავლეს.

ბანშორება

ყველა მოკლე და ქერა თმის ნახვით
 გამახსენდება თმები შოლტები.
 როგორ არ მინდა, როგორ არ მინდა,
 მაინც მივდივარ, მაინც გშორდები.

ასე თიშავდნენ ძველი ზღაპრები
 ასფურცელას და თქროსთმებიანს,
 ქარმა დაგლიჯა ყველა აფრები
 და შენზე დარღში დამთენებია.

მგზავრი ვარ, შენზე ფიქრებს ვუნდები
 და აჩრდილებთან თამაშს უწებულს.
 მე დავბრუნდები, ჰო, დავბრუნდები,
 მე შენი თმები დამაბრუნებენ.

მ. მაპატიეთ

ბედმა უცნები ვსით გამაქანა,
 თქვენ დარჩით შორი... ცაზედაც შორი...
 და, როგორც კარტში აგურის ქალებს,
 ექონდათ ქერა თმა ყელი ბროლის.

მე გპირდებოდით, რომ დავბრუნდები,
 რომ თქვენი თმები დამაბრუნებენ,
 მაგრამ დღეები, როგორც ქურდები,
 ჩემს შეპირებას ანადგურებენ.

და სადმე ტყვია თუ გააცვივს
 გულს საშინელი განადგურებით,
 თქვენ მაპატიეთ, ჰო, მაპატიეთ,
 დანაშაული არდაბრუნების.

Mari Abramishvili (მარი აბრამიშვილი)

* Bak, nerede rastladın bana

Bak nerede rastladın bana sabahlanmış gece misali
Ben ise nerede akşam etmişim meğer-
Bir kadın sevmiştin hani-
O kadın benim işte,
Ümitsiz değilmiş sevdan.

Yorgun duruyorum önünde şimdi,
Gözlerine bakıyorum ve yaralarına-
Aradığın bir kadın vardı hani,
İşte o kadın benim,
Söyle geç kalmadım ya ?

Tümüyle tutulsa da dilim
Sensizliğimin dağıladığı izler var bende
İstedığın bir yürek vardı hani
O yürek işte bende-
Biliyorum, başka yürek dilememiştin.

Seni terkedene sesleniyordun uzaktan
Kasırgalar boğmuş sesini
Bir kadın çağırıyordun sen
Ve benden gayri
Kimseler duymamış.

Yorgun duruyorum önünde şimdi,
Gözlerine bakıyorum ve yaralarına,
Aradığın bir kadın vardı hani
O kadın işte benim-
Fakat geç kaldım yazık ki.

Miheil Kvividze (მიხეილ ქვიციანიძე)

Binbir derdin ardına düşmekten yorgun,
yetişemedim
En son trenimdin benim kaçırdım seni
Ve yapayalnız kaldım şimdi merada yanan
çoban ateşi gibi
Ve bana düşen tek şey gelen geçenle paylaşmak
Yüreğimin sınırsız aydınlığını...

აი, სად უხვხვდი

აი, სად უხვხვდი, ვით ღამისთევია,
მე კი თურმე სად დამდამებია, -
შენ რომ გიყვარდა, -
ის ქალი მე ვარ,
შენ უიშვოდ არ გყვარებია.

მე ასლა შენს წინ დაღლილი ვდგევარ,
გუმზერ მაგ თვალებს და მაგ იარებს, -
შენ რომ ეძებდი,
ის ქალი მე ვარ,
მითხარი, ხომ არ დავაგვიანე?

თუნდაც უსიტყვოდ დამუნჯდეს ენა,
მე უშენობის დალი მატყვია;
შენ რომ გინდოდა,
ის გული მე მაქვს -
ვიცი, სხვა გული არ გინატრია.

შენ ეძახოდი შორს, შენგან წასულს
და ხმა ქარიშხალს ჩაუქოლია;
შენ ეძახოდი ვიღაცა ასულს
და ჩემს მეტს
არვის გაუგონია.

მე ასლა შენს წინ დაღლილი ვდგევარ,
გუმზერ მაგ თვალებს და მაგ იარებს,
შენ რომ ეძებდი,
ის ქალი მე ვარ, -
მაგრამ ვაი რომ დავაგვიანე.

ათას საზრუნავს აყოლილმა უგუნრმა მგსაერმა
ჩემს უკანასკნელ მატარებელს ვერ მოვისწარი
და დავრჩი მარტო, ვით მინდორში მეცხვარის
ცეცხლი,
და ასლა ისლა დარჩენია, გამგლეელ
გამომგლეელს
გავუნაწილო ჩემი გულის სითბო და შუქი...
(Çeviren: Hasan ÇELİK)

Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri

Nodar ŞENGELİA

Transkafkasya'da ve özellikle Gürcüstan'daki İran-Osmanlı egemenlik savaşları, 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun lehine sonuçlandı. Bilindiği gibi Osmanlılar, 1555 tarihli Amasya Antlaşması'yla Batı Gürcüstan'ın ve Samshe-Saatabago'nun (Samshe Atabeyliği) batı kesimine egemen oldular. 1590 tarihli İstanbul Antlaşması'yla da Batı Gürcüstan'ı ve bütün atabeyliği ele geçirdiler. Osmanlı yönetimi, Gürcüstan'da mevcut toprak mülkiyet biçimini değiştiren Osmanlı sistemini ve toprak mülkiyeti kanunlarını yürürlüğe koymaya başladı. Bunun siyasi bir sonucu olarak Güney Gürcüstan'ın önemli bir bölümü uzun süre Gürcüstan'dan koptu ve "Gürcistan Vilayeti" adıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun idari birimlerinden biri olarak kaldı.

"Gürcistan Vilayeti", "Çıldır Eyaleti" ve "Ahıska Paşalığı", aynı idari birim için kullanılan terimlerdir. Osmanlı maliyesi, Gürcüstan'dan ele geçirilen bölgelere ilişkin kayıtlar tutmaya başladı. Bu kayıtların tutulmasıyla birlikte bölgede Osmanlı kanunları ve vergi sistemi yerleştirildi. Vergi mükelleflerinin kayıtlarının tutulması için, "mufassal defter" ve "icmal defteri" denen iki tür defter vardı. Bu defterler, toprak mülkiyetinin yasal olarak düzenlendiği resmi evraklar sayılıyordu. Mufassal defterin bir mukaddime olarak kanunnamesi vardı; burada sisteme ilişkin kurallar ve bölge halkının ödemekle yükümlü olduğu vergiler belirtiliyordu.

Gürcü tarih yazıcılığında bu konuyla ilgili bugüne değin bilinen tek defter "Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri"ydi. Bunun Gürcüce çevrisi ve bilimsel bir değerlendirmesi üç kitap halinde, Gürcü türkolojisinin kurucusu Sergi Cikia tarafından yapılmıştı (I. Kitap, Türkçe Metinler, 1941; II. Kitap, Gürcüce Çevirisi, 1946; III. Kitap, Yorumlarla Değerlendirme, 1958). IV. Kitap-Tarihsel Coğrafya Sorunları ise yayıma hazırlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda tutulmuş bir defterin, bu biçimde değerlendirmesinin

Osmanlı araştırmaları alanındaki ilk ve tek örneği bu çalışmadır. Sözü edilen defter 1595 yılına aittir. Defterin ön kısmında Gürcistan Vilayeti için bir kanunname yer almaktadır. Ancak 1946 yılında Türk bilim adamı Ömer Lütfi Barkan'ın kanunlar derlemesinde tamamen farklı, Gürcistan Vilayeti için daha erken tarihli, 1573 yılında hazırlanmış kanunnameyle karşılaştık. Kanunnameyi çevirdim ve bu, bilimsel bir değerlendirmeye birlikte 1962 yılında yayımlandı. O tarihte, bu kanunnameyle ilişkili bir defterin olabileceğini belirtmiştim.

Gerçekten de Türkiye'de arşivlerde yaptığım kısa süreli çalışma sırasında İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde, 525 nolu ve 981 (1573) yılına ait "Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri"ni ortaya çıkardım. Bu defterde daha önce sözünü ettiğim kanunname bulunmaktadır. Bu, 1595 yılına ait "Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri"nden daha kısa, 3-7 sayfa ve daha erken tarihlidir.

1573 tarihli defterin kanunnamesine iki sayfalık bir açıklama eklenmiş. Burada defterin, Kanunî Süleyman'ın halefi II. Sultan Selim döneminde (1566-1574) tutulduğu belirtilmiş. Ayrıntılı tarihi Zilkade 981 (Kasım-Aralık 1573) olarak kaydedilmiş. Sonra Sultan Selim'in tuğrası yer alıyor. Deftere gelince:

Şimdi elimizde, bugüne kadar bilinmeyen ve bana göre Gürcüstan topraklarında, Osmanlı yönetimindeki Gürcü eyaletler için düzenlenmiş ilk kapsamlı defter var. Bu defterin, daha önceden bildiğimiz ve biraz daha geç bir döneme ait bir defterle karşılaştırılması, hiç kuşkusuz bizim için önemli pek çok sorunu açıklığa kavuşturacaktır.

Ne var ki, bu kısa süre içinde, yeni tespit edilmiş "Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri"ni bütünüyle incelememiz mümkün olamazdı; ancak bu iki defter arasındaki belirgin farklılıkları ortaya koymak mümkündür. İncelemiş olduğu defterden hareketle Sergi Cikia'ya göre Osmanlılar Gürcistan Vilayeti'nin tahririni 1595 yılında yap-

mışlar ve vilayeti sekiz livaya (sancak) bölmüşlerdir: Ahıska (Ahaltsihe), Ahılkelek (Ahalkalki), Çıldır, Posof, Petra, Panak ve Ardahan-ı Büzürg. Bizim tespit ettiğimiz daha erken tarihli, 1573 yılına ait defterde ise yalnızca dört liva söz konusudur: Tortum, Oltu, Ardahan-ı Büzürg ve Ardanuç. Bütün livalarda çok sayıda nahiye yer alıyordu. Ardahan-ı Büzürg livasına erken tarihli deftere göre altı nahiye bağlıydı: Günye, Kuta, Mişe, Kiamhisi, Panak ve Panaskert nahiyeleri. Daha geç tarihli defterde, erken tarihli defterden Ardahan-ı Büzürg livasına girmiş olan üç nahiye var: Mzavre, Çıldır ve Tkiani bölgesi (Mişe).

1595 yılı defterinde Ardanuç livası için benzer bir durum söz konusu değil, liva 73 köyüyle bir bütün olarak girmiş bulunuyor. Bu deftere göre Gürcistan Vilayeti'ne, daha erken tarihli defterde adları geçmeyen Taoskari, Haçeni ve İşhani nahiyeleri de giriyor.

Bunların yanında şu gerçeği de belirtmek gerekir ki, 1573 tarihli Gürcistan Vilayeti defteri daha küçük bir bölgeyi içine alıyordu. Burada açık olarak görülüyor ki, bu iki defterin tutulduğu bu küçük zaman dilimi yalnızca 22 yıldan ibarettir. Bu süre içinde Osmanlılar Güney Gürcistan'da egemenliğini daha da pekiştirmişler ve ele geçirdikleri toprakları genişletmişlerdir. Fakat ele geçirdikleri toprakları bölmüşler ve Gürcü topraklarını değişik eyaletlere katmışlardır.

Osmanlı egemenliğindeki toprak mülkiyeti Gürcü toprak mülkiyeti biçimini ortadan kaldırmış ve yeni yasalara göre yeniden düzenlemiştir. Osmanlı toprak sistemine göre dirlik biçimleri şunlardı: has, zeamet, tımar, vakıf, serbest tımar, çiftlik. "Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri", Osmanlı defterlerine özgü geleneksel biçimlere uygun olarak tutulmuştur. Bir nahiyenin köyünün haneleri verildikten sonra, ödenmesi gereken vergiler ve onların miktarları sıralanıyor. Her bölgenin, köyün, mahallenin ödemesi gereken miktarlar hesaplanmış.

Hristiyan nüfus, Müslümanların yükümlü olmadığı vergileri de ödemek zorundaydı. Hiçbir Müslüman Gürcü 25 akçelik ispençeyi ödemekle yükümlü olarak yazılmış değildi. Müslümanlar daha çok imtiyazdan yararlanıyordu. Defterde yazılı Müslümanlar, kayıtlı kişilerin Müslüman ol-

duğunu ve imtiyazlardan yararlandığını gösteren özel işaretlerle belirtilmişti.

Herkesten ağır ve güç koşullarda çalışan kesim köylülüktü. Asıl olarak Osmanlı vergileri ağır bir yük oluşturuyordu. Köylüler vergilerini ödeyemiyor ve topraklarını terk ederek kaçıyorlardı. Bu durum kanunnamelerde de belirtilmiştir. Yönetim Gürcü topraklarına Kürt nüfusu yerleştiriyordu. Bu konudaki kanunname, "burası sınırdır ve halkın iskânı gereklidir" deniyordu.

Böylece Gürcistan Vilayeti tahririnin yapılması ve kayıtlarının tutulması, Gürcistan'ın bu kesiminde Osmanlıların kendi düzenlerini yerleştirdiklerini açıkça gösteriyordu. 1573 tarihli "Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri", Gürcü tarih yazıcılığında önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu kaynak, hiç kuşkusuz 16. yüzyılın son çeyreğinin Güney Gürcistan'ının iktisadi, siyasi, tarihsel coğrafi, demografik ve başka sorunlarının açıklığa kavuşturulmasında önemli rol oynayacaktır.

(Türkçesi: Fahrettin ÇİLOĞLU)

Nodar Şengelia, Tiflis Devlet Üniversitesi Doğu Tarihi Bölümü profesörü

Fahrettin ÇİLOĞLU - Rüya ÖZKALKAN

Gürcüce Okuma - Yazma Kitabı

DEDA ENA

- Gürcü alfabesi ve harflerinin yazılışı
- Gürcüce örnek cümleler
- Resimli sayfalar ve örnek sözcükler
- Türkçe alıştırma cümleleri
- Sözlük
- Okuma parçaları

Aşağıdaki posta çeki hesabına 250 bin TL yatırmanız ve posta çekinin fotokopisini dergi adresine göndermeniz halinde, kitap adresinize postalanacaktır. Eğer kitap elinize geçmezse dergi adresine yazınız.

Posta Çeki Hesap No: Fahrettin Çiloğlu- 674204

Şavşat mektupları

İvane CAIANI

Bu bölgenin Gürcüstan ile birleşmesinden bu yana bu kadar süre geçmesine karşın, fukaranın zararına olan ve dünyasını karartan ve bu yüzden de birçoğunun hayatına mal olan geleneği yok etmek kimsenin aklına gelmiyor. Buranın Müslümanları arasında evlenecek iki-üç kızı olanlar mutlu adam sayılıyor, çünkü damat adayından kız başına en az 15-20 manatlık lira alınması beklenmektedir. Bu adet Osmanlı devrinde de vardı, ancak o devirde hali vakti yerinde olan bir adamın kızın ana-babasına üç veya beş altın vermesi büyük nimetten sayılırdı. Bu parayla aile kızına çeyiz yapıyor ve peşine katıyordu. Eğer buralı adam damat adayından para almazsa mutlaka kızının herhangi bir kusuru olduğu ve böylece karşılıksız vererek başından atmış olduğu varsayılır. Anılan 20 altın ile iş bitmiş olsa şükretmek gerek. Fakat bu 15-20 altından sonra başka şeylere de para harcaması gerek damat adayının. Sıra nikâha gelince düğün alayına şerbet içirebilmek için şeker veya bal alması gerekir ki bunun için de en az iki altın harcanmalıdır. Daha sonra gelin ile damadın aileleri mağazaya gidiyor ve geline biri ipek, diğeri basma olmak üzere iki kat elbise alınıyor. Bu elbiseler de 15-20 lira tutuyor. İş bununla da bitmiyor. Gelin için bir de 25 manatlık altın yüzük alınmaktadır.

Ayrıca yine geline 12'den 16'ya kadar ikişer manatlık küçük altının zinciriyle birlikte alınması mutlak bir zorunluluktur. Bunun yanında birkaç gümüş yüzük de gerekiyor. Fakat gümüş yüzükler önemli bir yekûn oluşturmuyor, çünkü burarlarda sahici gümüş pek bulunmuyor. Bunun yerine gümüş suyuna batırılmış metal yüzükler alınıyor ki bunlar da belirli bir süre kullanıldıktan sonra kararıyor. Bütün bunlara ek olarak gelini nazardan korumak için göğsüne asılmak üzere sigara kutusuna benzeyen bir de hamayıl gerekli. Bundan sonra yapılması gereken ek harcamaları da artık Tanrı bilir.

Bu kadar masraftan kurtulabilmek amacıyla burada kız kaçırma olayı oldukça yaygındır, ki

birçoğu da iki üç insanın ölümüyle sonuçlanmaktadır. Sonrasında ise kan davasının ardı arkası ksilmiyor. İveria'da daha önce de Oğriali köyünden kız kaçırma sırasında üç kişinin öldüğüne dair bir yazı çıkmıştı, oysa daha nice ölümler olacak bu yüzden kim bilir? (İveria, No: 4, 6 Ocak 1894)

Borçka köyü. İki eşli Müslüman Gürcü burada oldukça enderdir. Eğer iki eşli birine rastlarsanız mutlaka ilk eşinin yaşlı, kötürüm veya kısır olduğunu görürsünüz. Bu üç nedenden biri yoksa ya ilk eşinin veya ilk eşinin akrabalarının hatırı veya kadının "hısım"ının korkusu yüzünden ikinci eş alamaz. Daha dikkate değer şey ise Aşağı ve Yukarı Acara'da ve Çoruh vadisinde, içinde üç-dört yıllık evli, ama kötürüm olmayan bir genç kadını on evden birinde dahi göremezsiniz. Şimdi burada bunun nedenlerini araştırmaya koyulmayacağız, fakat şunu da söylemeleyim ki bu bölgede az da olsa kalan ve buranın kadını ile erkeğin yaşamını gözlemleyen herkes buralı kadınların neden kötürümleştğini kolayca anlayabilir.

Kötürüm olan bazı kadınlar, ikinci kez evlenmesini kocalarından kendileri istiyor, çünkü burada adet olduğu üzere kadının boynunun borcu olan ev, bağ ve bahçe işlerinin yürütülmesi gerekmektedir ve evin reisi de büyük bir memnuniyetle eşinin akrabalarının da izni ve yardımıyla ikinci kez evlenmeye çalışmaktadır. Fakat ikinci eşine eve mutluluk ve huzur getirmesi oldukça ender bir olaydır. Tersine, evi-barkı da karıştırır ve evde bir nefret ortamı doğar. En ufak bir şeyde öylesine bir kıyamet kopar ki herkes kaçacak delik aramaya başlar. Bundan önce böyle bir olayı biz-zat gördüm. Yabancı bir köyde bir aileye misafir oldum. Aile reisi önce şerbet ve kahve ikram etti. Vakit geceyarısını geçince çok yorgun olduğumu söyleyerek dinlenmeye çekilmek için izin istedim.

- Biraz "hepsi" yiyin de ondan sonra dinlenin, dedi. Akşam yemeği getirmek üzere dışarı çıktı ama biraz sonra beti-benzi atmış bir halde geri döndü.

- Başına bir iş mi geldi? diye sordum.

Gavur-oğulları, benim karılarım akşam yemeği yapma konusunda kavga etmişler ve maşa ile birbirlerinin kafasını gözünü yarmışlar. Maalesef iki eşim var. İlki kötürümdü, bu yüzden ikinci kez evlendim. Kötürüm olanını daha sonra kaplıcalara götürdüm. Bir haftalık bir kürden sonra iyileşti. O tarihten bu yana iki eşim geçinemiyor, birbirlerinin aleyhine çalışıyorlar. Bu gece "mçadi" pişirme sırası küçük eşiminmiş, ama büyüğü pişirmiş pilekide. Sonra da sıranın kendisinde olmadığını hatırlayarak hamurlu pilekileri parçalamış. Bu yüzden kavga etmiş, birbirlerinin kafasını gözünü yarmışlar. Şimdi de ikisi mutfakta baygın baygın yatıyorlar. Şimdi komşunun kadınlarını uyandırırım, onlar yemeğimizi hazırlarlar.

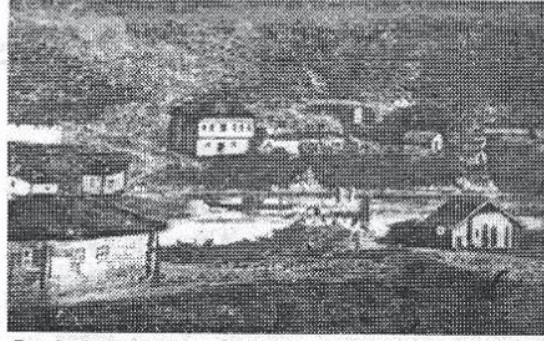
Ben tabii ki yemeği beklemeyerek, evin sahibini, gidip eşlerine bakması için ikna ettim. Böylesi durumlar her an beklenebilir. İki eşli olanlar eşlerini ayrı ayrı oturtuyor ve iki ayrı evi geçindirmenin ne kadar zor olduğunu tahmin edebilirsiniz. Böylesi bir yaşamın bir zevk vermemesi de işin cabası. (*İveria*, No: 192, 8 Eylül 1893)

*

Borçka köyü (Çoruh Vadisi). Bir hafta öncesinde buralı Gürcü Müslümanların Kurban Bayramı vardı, ancak buralı din adamları bu dini bayramın vecibelerini tüm Müslümanların aynı anda yerine getirebilmelerini şimdiye dek hiçbir şekilde sağlayamamışlar. Zaman tayinini yapamamaları ve takvimi de bilmemeleri nedeniyle bayramı değişik zamanlarda kutluyorlar. Bundan dolayı da doğal olarak halk rahatsız oluyor. Her yerde bütün din adamlarının hiç olmazsa birer takvimi olması ve en azından herkesin bayramını aynı gün kutlaması gerekirdi.

Maalesef belirtmeliyiz ki bu vadide bayram günü Aşağı ve Yukarı Acara'da olduğu gibi eğlenmesini bilmiyorlar. Zaman geçtikçe buralarda eskiden kalma dans ve şarkılar unutulmakta, bizimkine benzer şarkılara hiç rastlayamazsınız. Camiden çıktıkları anda birbirlerinin bayramını kutlarlar ve ardından herkes yemek için evine gider. Yemekten sonra da üç dört adamı birlikte görmezsiniz, çeşitli eğlenceli oyunlar bilmezler, kimisi uyur kimisi de çalışır.

Acara'da ise benzeri günlerde tamamen değişik bir manzara ile karşılaşırız. Sabahtan itibaren

Borçka köyü, 1897.

ren akşama kadar binbir çeşit eğlenceli oyunlarla hoş vakit geçirilir. Birkaç köyün gençleri genişçe bir meydana toplanır ve değişik Gürcü ve Türk oyunu oynarlar, fakat bunların dans ve şarkıları Guria yöresininkilerinden bir farklılık göstermez. Gerçekten de seyrettiğiniz zaman kendinizi Acara'da değil Carianoba'da sanırsınız. Guria'dan farklı olarak güreş burada ise çok makbûldür. Bazan Kvabliani ve Mesheti'den de güreşçiler getirtiliyor ve o zaman çok ilginç güreş şenliği düzenlenmiş oluyor. Acaralılar Meshileri Potshov sakinleri diye adlandırıyorlar ve Acaralılar ile Meshiler güreş tuttuklarında "aman Meshilere yenilmeyelim de ayıp olmasın" derler. Acaralılar Meshilerin kendilerine galip gelmesinden büyük utanç duyarlar, ama güreşlerin hemen hemen tümünde de Meshiler galip gelirler. Burada mutluluk verici bir olay da var ki o da güreşler sırasında hemen yakınlardaki bir tepede hanımların toplanmış olması ve güreşleri izlemeleridir. Ayrıca kadınlar da Guria usulü tiz şarkılar söylerler ve oldukça iyi icra edilen bu şarkılar da iyi bir dinletti oluyor. Kadınlar şarkı söylemeye başladıklarında erkekler susarlar ve dinlerler. Böylece akşama doğru düzenlenen cirit oyunundan sonra bayram bitmiş oluyor ve herkes evine hoşnut dönüyor. (*İveria*, No: 127, 15 Haziran 1895)

(Çeviren: Hasan ÇELİK)

Bu yazı, İvane Caiani'nin წყნობა და მშვიდობა (1991; *Şavşat Mektupları*) adlı kitabından alınmıştır. Caiani, Müslüman Gürcülerin göçünden hemen sonra, göç bölgesinde subay olarak görev yapmış, burada kaleme aldığı yazılar o dönemde Tbilisi'de çıkan *İveria* gazetesinde yayımlanmıştır. Bu yazılar, dört yüzyıl Osmanlı egemenliği altında kalmış olan Müslüman Gürcüler hakkında verdiği bilgiler açısından önemlidir.

Amerikalı uluslararası ilişkiler profesörü Johns:

Yeni bir savaş felaket olur

- Amerikalı siyaset bilimci Steven Johns, St. John's College'da uluslararası ilişkiler profesörüdür. Şimdi burada Gürcü- Abhaz anlaşmazlığı konusunda Birleşmiş Milletler danışmanı olarak bulunmaktadı. Johns gözlemlerini rapor edip Birleşmiş Milletler'e sunacak. Sayın Johns bir hafta süreyle Abhazy'a da kaldı.

Johns: Biz Abhazy'a'daki durumun değerlendirilmesiyle görevlendirildik. Biliyorsunuz Haziran ayının sonunda Birleşmiş Milletler'de Gürcü-Abhaz anlaşmazlığı yeniden görüşülecek ve bizim değerlendirmemiz de bir döküman haline gelecek. Benim şu anda söyleyeceklerim ise Birleşmiş Milletler'in değil, benim kişisel görüşlerim olacaktır.

Özellikle mültecilerin dönmesi sorunuyla birinci etap olarak ilgileniyoruz, çünkü şu anda Birleşmiş Milletler buna özel bir önem vermektedir. Gali ilçesinde üç güvenlik bölgesinde üç gün kalıp Otopra ve Tgeloni köylerine de gittik. Mevcut durum hakkında sıradan Gürcü köylüsünün düşünceleri, gelecekte Abhazlarla birlikte yaşamının mümkün olup olamayacağı gibi konular ilgi mi çekiyordu.

Bilindiği gibi Gali ilçesi nüfusunun yüzde 93'ü Gürcüdür. Gali'de Oçamçıra ve Gagra'daki gibi ciddi olaylar olmamıştı. Fakat buna rağmen Gali ilçesinde büyük bir yıkım var, çok fazla miktarda ev yakılmış bulunmaktadır. Abhaz güçleri Gali'ye geldikten sonra köyleri yaktılar. Bu köylerde hâlâ korku hüküm sürmektedir. Orada henüz gerçek anlamda güvenlik yok. Barış gücü askerleri ve Birleşmiş Milletler'in askeri temsilcileri orada bulunuyorlar, ancak gerçekte bir güvenlik ortamı yok. Halk yine de oraya gidip geliyor. Çalışıyorlar, çalıştırılıyorlar. Bulduğum yerlerde okullar ve öğretmenler vardı; hayat devam ediyordu, fakat önceden olduğu gibi değil tabii. Yazın oldukça çok insan akşamları Zugdidi'ye dönüyordu, çünkü gece kalmaya korkuyorlardı. Her şeye rağmen, evlerinin yakılmış olmasına rağmen "Biz Abhazlarla birlikte yaşayabiliriz, biz insan-

larız, geçmişte Abhazlarla iyi ilişkilerimiz vardı, karışık aileler vardı" dediler bize. Fakat her halde Gagralılar ve Oçamçiralıların düşünceleri farklı olmalı, çünkü orada durum daha da vahim. Bu anlaşmazlığın barışçıl yöntemlerle çözülebileceği konusunda umutlular. Çok çile çektiler, ama bu köylüler çok da sabırlılar, anlayışlılar. Daha sonra Sohumi'ye gittik. Konstantine Ozgan ile görüştük. Görüşmeler oldukça ilgi çekiciydi. Gürcüstan'da bazıları bu anlaşmazlıkta iki tarafın var olduğunu söylüyor: Gürcüstan ve Rusya. Bence burada üçüncü taraf daha var: Abhazy'a. Onların da bu anlaşmazlık hakkında kendi görüşleri var. Özellikle son zamanlarda Abhazlar arasında değişik bir tutum ortaya çıktı. Çünkü Rusya'nın tavrı değişti. Abhazlar, Rusya'nın onlardan yana olmadıklarını görüyorlar. Bu nedenle de mevcut durum hakkında artık başka türlü düşünüyorlar. Konstantine Ozgan'ın dışında Oçamçıra'da ve Gagra'da mevcut idarenin temsilcileriyle de görüştük. Son olarak sınırı görmek, ekonomik ambargonun olup olmadığını tespit etmek ve varsa nasıl işlediğini kendi gözlerimizle görmek için Leselidze'ye gittik.

Gözlemlerimden en önemlilerinden biri de şuydu: Sohumi'de hükümet dışı kuruluşlarda çalışanlarla ve hükümeti korumakla görevli Abhazlarla görüştük. Bunların önemli bir çoğunluğu tekrar bir savaş istemiyor. Sıradan Gürcüler ve Abhazlarla yaptığımız görüşmelerden sonra bu sorunun mutlaka barışçıl yollarla çözümlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Tekrar bir savaş ve insanların ölmesi felaket olur. Bu yolla bir çözüm olmaz. Barışçıl yöntem zorunludur. Doğal olarak bu çok zor bir yol, büyük sabır ister, özellikle mültecilerin sabretmesi gerekir. Çünkü değişik bölgelerden (Gagra, Sohumi gibi) göç ettirilen bu insanlar beş yıldır kendi evlerine dönebilmeyi bekliyor.

Abhaz hükümetine gelince; Sohumi'deki Abhaz yöneticiler çok zor durumdadır. Abhazy'a da şimdi çok az Abhaz var. Yaklaşık olarak 20-25

bin Abhaz'ın bölgeyi terkettiği ve Soçi, Krasnodar ile Moskova gibi Rus kentlerine göç ettiği söyleniyor. Kentlerde kimse kalmamış. Buraya yerleşmek üzere gelenler de geri dönmüş. Öğrendiğime göre burada, 1000-2000 kadar Türkiye'den gelmiş Abhaz var.

- Onlar da nüfusa kayıtlı mıdır ?

Johns: Bilemiyorum. Bunlar Gagra'da bir Türk koleji açtılar, sanırım Türk parasıyla ve okulda eğitim Türkçe veriliyor.

- Ne tür etkileri var ?

Johns: Önemli bir etkileri yok. Müslümanlar Abhazy'a da tutunamıyor.

- Ekonomik ambargo ?

Johns : Ben Leselidze'de bulundum. Sınırdan ticaretin sürdüğünü gördüm. Bana söylendiğine göre 45 yaşın altında olan Abhaz, Ermeni ve Rus (veya Osetin) erkekleri sınırdan geçemiyor. Fakat buna rağmen oldukça yoğun ticari faaliyet sürdürmektedir. Leselidze tarafında yolcu bekleyen taksiler ve otobüsler var.

Şevardnadze'nin söylediği gibi şimdilik anahtar Moskova'da. Bence Batı dünyası bu sorunun

çözülmesinde daha güçlü rol almalı. Şimdilik bu soruna gerekli ilgiyi gösteremiyor. Batı şu anda Bosna, NATO ve diğer sorunlarla boğuşuyor. Bu sorunun çözülmesi sürecine Batı aktif olarak katılmadığı sürece herhangi bir olumlu gelişme olmaz.

Ben Abhaz ve Gürcü tarafından birçok insanla görüştim. Benim tesbitime göre maalesef Abhaz liderler çok ayak diretiyor ve uzlaşma yoluna gitmiyorlar. Bu şimdilik büyük bir problem.

- Abhazlar ne düşünüyorlar, Gürcülerle birlikte yaşayabilecekler mi ?

Johns: Kanımca birlikte yaşamayı başarabilirler. Ancak şimdi oldukça korkuyorlar. Nihayet çok zor durumda olduklarını anladılar. Şimdi de Gürcülere güvenemiyorlar. Bu büyük bir trajedi. Şimdi bu güvensizliklerini aşabilmelerini sağlayabilmeliyiz bir şekilde. Sanıyorum bunu da başarabilirler.

(Çeviren: Hasan ÇELİK)

Bu söyleşi, Gürüstan televizyonunda 28 Mayıs 1997 tarihinde "50/50" adlı programda yayımlanmıştır.

Umut Uzun Yaşar

Ceylan

Ceylan Yayıncılık'ın "Kafkasya dizisi"nin bu ikinci kitabı, çağdaş Gürcü edebiyatından derlenen öykülerden oluşuyor. Kitap, "Umut Uzun Yaşar" adını da bu öykülerden birinden alıyor. "Umut Uzun Yaşar"da yer alan yazarlar, çağdaş Gürcü edebiyatının önde gelen adları ve 1970'lerde "Gürcülerin geleneksel yaşam biçiminin ve geleneklerinin değiştirilmesine yönelik çabalara karşı duran" bir kuşağın temsilcileri. Nodar Dumbadze dışındaki bu Gürcü yazarlarla ilk kez bu kitapla tanışmış olacaksınız...

**KITAPÇINIZDAN
İSTEYİNİZ**

Ceylan Yayıncılık

Seyrantepe, Çınarlı Sk. No: 8/2 4. Levent/İST.
Tel: (0212) 284 37 21 - 22 Fax: (0212) 279 92 73

Hayriye Gürcülerinde etnoterapi

Paul J. MAGNARELLA

Her toplum insan hastalıklarına tepkileri kumlaştırır ve bu tepkiler bir halkın sosyokültürel ve doğal ortamlarıyla ilişkilerinin düzenli sonuçlarıdır. Bütün insan topluluklarının mensupları gibi, Hayriye sakinleri de hastalığın niteliği, etiolojisi ve çaresi ile toplumsal ilişkiler sistemindeki yeri konusunda bir inançlar bütününe aşağı yukarı paylaşırlar.

Köylüler özellikle bilimsel tedaviye yanıt vermeyen hastalıklar söz konusu olduğunda, doğal hastalık nedenleri dışında "nazar"ın, "büyü"nin ve "cin şerri"nin de ayrı nedenler biçiminde etkili olduğuna inanırlar. Bu kaynakların yol açtığı hastalıkları iyileştirmek için başvuru tedaviye dönük uygulamalar din (özellikle "Küçük Gelenek"le bütünleşmiş halde), sempatik büyü ve gerek yasaklanmış, gerekse salık verilmiş toplumsal davranış unsurlarını içerir. Tedavinin bir uzmanı gerektirdiği durumlarda, bu kişi ve hasta çoğunlukla karşılıklı ve törensel bir psikolojik ilişki içine girer.

Eskiden Hayriye'de yaşayanların neredeyse hepsi yakalandıkları hastalık ve rahatsızlıklardan kurtulmak için ev devalarına ve halk şifacılarına bel bağlardı. Anı köyden çıkan bir erkek 1950'lerde bir tıp doktoru olmayı başardı ve yakın zamanlarda da İstanbul'da bir muayenehane açtı. Bu gelişme köylüleri geleneksel tedaviye dönük işlemleri modern tıbbın yöntemleriyle birleştirmeye özendirmiş bulunuyor. Birçok köylü yerel şifalı ilaçlara başvuruyor ve ayrıca Hayriye'li doktora muayene olmak üzere İstanbul'a gidiyor/Yanı başlarındaki İnegöl'de yabancı bir doktora görünmektense, tanıdık bir kişiye danışmak üzere uzun bir yolculuğu tercih ettikleri anlaşılıyor. Doktorun hâlâ Hayriye'de oturan büyük kardeşi onu şöyle tarif ediyor: "O, kurtarıcı bir doktor. Çok hasta insanlar kendisine gidiyor ve vadeleri dolmamışsa onları kurtarıyor." Bu belirleme geleneksel kadercilik (özellikle "ecel" inancı) ile

modern bir doktorun gücüne duyulan hayranlık arasındaki bir karışımı ortaya koyuyor. Modern tıp göreneğe dayalı tedavi çarelerini tamamen bertaraf etmek yerine, yerel insanların yararlandığı tedavi araçları yelpazesine eklenmiş bulunuyor.

Türkiye genelinde olduğu gibi, Hayriye'de de şifa verici özel bir güce sahip olduğu öne sürülen kişilere "ocaklı" ya da "izinli" denir. Böyle bir kimsenin yaşlandığı zaman, yok olup gitmemesi için bu gücünü bir başkasına aktardığına inanılır. "El verme" olarak bilinen bu aktarma töreni sırasında, ocaklı kimse ötekinin elini tutar ve el tutuşma yoluyla ona şifa verme gücünü geçirecek belirli sözler söyler. Ayrıca Kuran ayetlerinin çok güçlü bir etki taşıdığına inanıldığı için, birçok köylü Kuran'ı okuyabilen ya da bazı bölümlerini ezbere bilen hemen herkesi şifa verebilecek bir kişi olarak görür.

Halk hekimliği uygulamaları çok yaygın olmakla birlikte, Türk yasalarıyla yasak sayılır ve kentli seçkinlerce ağır biçimde eleştirilir. Dolayısıyla birçok köylü bu tür uygulamaları konuşup görüşmeye pek yanaşmaz. Aşağıda aktaracağım sekiz uygulamayı orta yaşlı iki köy kadınından ve genç kızlarının birinden derledim. Bu deva işlemleri Türkiye'de çok yaygındır ve Hayriye köylülerince Türkçe adlarıyla anılır. Vereceğim örnekler köylülere özgü halk tedavileri dağıtıcısının yalnızca küçük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Kurşun dökmek: Bir çocuk normal yaşta yürümeye başlamazsa, köylüler annesinin mutlaka kırkı sırasında doğum yapmış bir dişi hayvanla karşılaşmış olduğuna inanırlar. Annenin kadın akrabaları ve yakın dostları genellikle Kuran ayetlerini ezbere okuyabilen ve aynı zamanda bir "izinli" sayılabilecek olan bir "okuyucu kadın" çağırırlar. Şifacı kadın üst üste üç cumartesi aynı töreni uygular. Az miktarda bir kurşunu bir kepeğe koyar ve ateş üstünde eritir. Daha sonra su

dolu bir kabı söz konusu çocuğun başının yukarı-
sında tutar ve erimiş kurşunu kabin içerisine dö-
kerken "Benim elimle değil, Ayşe Fatma anamın
eliyle" der. (Hz. Muhammed'in gözde karısı olan
Ayşe bütün müminlerin annesi olarak bilinir.)
İnanca göre, soğuyan kurşun çocuğun annesinin
karışmış olduğu hayvanın biçimini alır. Şifacı
ikinci adım olarak, kurşunu soğutan suyla çocuğu
başından ayaklarına doğru yıkar. Daha sonra kur-
şunu eritmek için kullanılmış ateşin küllerini ısla-
tır ve pamuklu bir bez parçasıyla sarar. Bu topağı
bir geceliğine çocuğun şiltesi ya da yastığı altına
yerleştirir. Her pazar sabahı geri döner, kuruyup
sertleşmiş olan külleri parçalayarak açar ve için-
de annenin gördüğü hayvana ait kıllar bulundu-
ğunu gösterir. Anlatılanlara göre, şifacı süreç
içinde çocuğun üzerindeki büyüü bozar ve duru-
munu düzeltir. Bilgi aldığım kişiler birçok Hayri-
yeli kadının bu tedaviden yarar gördüğünü ileri
sürdüler.

Ateş söndürmek: Bu şifa töreninin uygulaması
bir bakıma kurşun dökmeye benzer, ama ocaklı
ya da izinli bir kimseye gerek yoktur. Bir aile
mensubu kem gözlerden kaynaklandığına inan-
ılan ateşli bir hastalığa yakalandığında, hanedeki
yaşça büyük herhangi bir kadın bu deva yöntemi-
ni uygulayabilir. Mangaldan üç adet kömür közü
alınır ve ateşli kişinin önce başı, ardından karnın
bölümü ve son olarak ayakları üstünde tutulan su
dolmuş bir kabın içerisine atılır. Közlerin suya atılı-
şı sırasında, "Allah'ın adıyla, benim elimle değil,
Ayşe Fatma'nın eliyle" sözleri söylenir. Bu uygu-
lama bir tür sempatik büyüye ve simgesel yönelt-
meye dayanır. Sönen ateşle birlikte, hastadaki
ateşin de düşeceği var sayılır.

Şerbet dökmek: Bir kimse bir düşüşle birlikte
ya da düşüşün ardından bir ruh, akıl ya da sinir
bozukluğuyla sıkıntıya girdiğinde, ailesi bunun
temelinde kötü cinlerin yattığına ve hastanın ye-
niden sağlığına kavuşması için bu cinleri yatıştır-
manın gerekli olduğuna inanır. Hastanın kendisi
ya da bir aile mensubu alışılmış tarzda bir
şerbet hazırlar. Daha sonra Kuran'ı kitaptan ya da
ezbere okuyabilen bir kişi eve gelir, Kuran'ın
112. suresi olan İhlas suresini üç kez ve Fatiha
suresini bir kez okur. Hasta kişi geceyarısı gizli-

ce şerbeti alır, inanişçe göre kötü cinlere çarparak
düştüğü noktaya ya da bir yol kavşağına götürür
ve yere döker. Bu arada da şu sözleri söyler:
"Dertlerimi alıp götür, sıhhatımı geri getir. Sizin
ağzınıza tat verdik, siz de bizim ağzımıza tat ve-
rin." Hasta kişinin daha sonra hiç arkasına bak-
maksızın çarçabuk eve dönmesi gerekir.

Köylüler yeni bir eve taşındıkları zaman, ge-
lenekler uyarınca bir bakıma benzer bir tarzda kö-
tü cinleri yatıştırma yoluna giderler. Karanlıkta,
tozlu alanlarda ve insanların düşmesince elverişli
yerlerde yaşadıklarına inanılan cinlerin hoşnut
kalacağı ve böylece sorun yaratmayacağı düşün-
cesiyle, merdiven altlarına ve bodrum köşelerine
törenle şerbet dökülür.

Dalak kesmek: Günümüzde Hayriye'de pek
görülme-yen ağır sıtma vakalarında başvuru-lan bu
eski gözde deva yönteminin izinli bir kimse tara-
fından uygulanması gerekir. Şifacı bir yerlerden
bir koyun dalağı tedarik eder ve bunu hastanın
karnının üstüne yerleştirir. Daha sonra hastasıyla
arasında soru ve cevap biçimindeki şu konuşma
üç kez tekrarlanır:

Hasta: Ne kesiyorsun? Şifacı: [Hasta kişinin
adını vererek] ...'nın dalağını kesiyorum. Hasta:
Eğer öyleyse, kes gitsin. Şifacı: Kestim ve kopup
gitti.

Bu konuşmanın her tekrarlanışında, şifacı ka-
ra saplı bir bıçakla dalağı boydan boya keser ve
daha sonra hastaya verir. Hasta dalağı kendi evin-
deki ocağın yanı başına asar. Köylüler dalağın
ocaktan gelen ısının etkisiyle kuruyup küçülmesi
sırasında, hastanın sıtmadan dolayı şişmiş olan
dalağının da normal büyüklüğüne döneceğine ve
hastanın iyileşeceğine inanırlar.

Sarılık kesmek: Bir kimse sarılığa yakalandı-
ğında, aile mensupları onu bu hastalığa yönelik
törensel deva yönteminde uzmanlaşmış bir izinli
kadına götürür. Bu kadın üst üste üç cumartesi
bana bilgi verenlerin anlamını bilmediği bir du-
ayı okur ve bir ustura ya da keskin bıçakla hasta-
nın kaşları arasında kan çekmeye yetecek kadar
küçük bir kesi açar.

Konuştuğum kişiler ayrıca İnegöl'deki uzman
bir hocanın kendisine gelen hastanın dilinin alt ta-
rafını keserek ve ardında yaraya sarmısak ya da

soğan bastırarak sarılığı iyileştirdiğini söylediler.

Tütsülemek: Köylüler kem gözlerden kaynaklandığına inanılan insan ya da hayvan hastalıkları için deva olarak genellikle tütsüler kullanırlar. Bunun için sarmısak, üzerlik tohumları, siyah kimyon, mısır unu ve evin giriş kapısındaki eşikten kesilmiş küçük tahta kıymıkları tek başına ya da hep birlikte madeni bir kap içine konarak yakılır. Bu kap daha sonra hasta kişinin ya da hayvanın yakınında tutulur; böylece solunan dumanların iyileşmeyi sağlayacağına inanılır.

Kuran ayetleri ve dualar: Daha önce de belirttiğimiz gibi, köylüler Kuran kelamının kitaptan okunmasına, yazılmasına ve ezbere okunmasına büyük bir güç atfederler. En sık başvurulan etnoterapi yöntemlerinden biri Kuran'ı kitaptan ya da ezbere okumaktır. Aşağıda vereceğim örneği bana otuz yaşlarında bir köylü kadın aktardı:

Bir kimse ateşlendiğinde ve sanrılara kapıldığında, onun kötü bir cine çatmış olduğunu anlarız. Benim oğlum sık sık böyle bir ateşe yakalanıyor. Gözlerini kapatıyor ve "Anacığım, geliyorlar! Hocalar geliyorlar!" diye bağıyor. Aynı zamanda ürpertiler geçiriyor ve titriyor. Bu iş çoğunlukla geceyarısından sonra olmak üzere, yılda iki kez başına geliyor. İstanbul'daki doktorumuza bunun ne olduğunu sorduk ve bize çocuklarda görülen ihtilaçlar olduğunu söyledi. Ama bize göre nedeni kötü cinlerdir. Hocayı çağırıp Kuran okutuyoruz. O zaman hastalığı hemencecik geçiyor.

Kendim de 1972-yazında bir sabah Hayriye köy imamının evinde şöyle bir örneği gözlemledim. Olayı alan notlarımdan aktarıyorum:

Daha önceki davetine uyarak sabah hocanın evine vardığımda, oğlu beni kapıda karşılayarak oturma odasına götürdü. İçeride imam 30-35 yaşlarında erkek bir Gürcü köylüyle konuşuyordu; Almanya'da çalışan bu adam tatil için eve dönmüştü. Konuşmalarından çıkardığım kadarıyla, adam karısıyla kaynanasını da beraberinde Almanya'ya götürmüştü. Orada buldukları sırada kaynanası aynı yerde birkaç kez bayılmıştı. Onu doktorlara götürmüş, ama hiçbiri bir terslik görememişti. Şimdi hocadan bir çare bulmasını istiyordu. İmam onu dinledi ve ince bir kitaptan Arapça bir şeyler okudu; daha sonra bana anlattı-

ğına göre, bu kitap insanları sıhate kavuşturmak için Allah'ın gönderdiği Ayet-i Kerime'ydi. İmam adama kaynanasıyla ilgili sorular sordu: "Rüyalarında su görüyor mu? Vesveseye kapılıyor mu?" Ardından dar ve uzun üç-dört kâğıt parçasına Kuran'dan ayetler yazmaya başladı. Daha sonra kâğıt parçalarını küçük birer üçgen oluşturacak biçimde özenle katladı ve uçlarını bir zarf gibi son açıklığın içine sıkıştırdı. Bunların her biri muskaydı. İmam adama kaynanasının muskalarından bir ya da ikisini üstünde taşıması ve geri kalanların da "civar"a gömülmesi gerektiğini söyledi. Ayrıca köyün yedi çeşmesinden su toplamasını ve nar suyuyla karıştırmasını bildirdi. Bir eczaneye giderek Passiflora markalı bir ilaç almasını salık verd. (Daha sonra bu ilacın ne olduğunu soruşturmak için eczaneye gittim ve tedirginlik, uykusuzluk ve heyecana bağlı nevrozlar için verildiğini öğrendim.) İmam adama bütün bunları Almanya'ya götürmesini ve kadının her öğünden önce ya nar suyuyla karıştırılmış bir miktar çeşme suyu içmesi ya da Passiflora alması gerektiğini söyledi.

Son olarak adama Almanya'da kaynanasının birkaç kez bayılmış olduğu yerden toplanan tozu siyah kimyon ya da üzerlik tohumlarıyla karıştırmasını ve bu karışımdan bir tütsü yakmasını bildirdi. İmam sözlerini bitirdiğinde, adam teşekkür ederek para verme teklifinde bulundu. Ama imam bir ücret almayı reddetti ve adam bir kez daha şükranlarını sunarak ayrıldı.

İmama olayı sorduğumda, epey rahatsız oldu ve bunun sırf âdet yerini bulsun diye salık verilmiş bir kocakarı devası olduğunu söyleyerek konuyu geçiştirmeye çalıştı. Kocakarı devasının yanında modern bir ilaç olan Passiflora'yı da tavsiye ettiğini üzerine basarak belirtti. İkincisinin iyi sonuç vereceğine emin olduğunu söyledi.

(İngilizceden çeviren: Nurettin ELHÜSEYNİ)

Bu yazı, Paul J. MAGNARELLA'nın *The Peasant Venture, Tradition, Migration and Change among Georgian Peasant in Turkey* (1979) adlı kitabından alınmıştır. Bu kitap yakında Sinatle Yayınları tarafından yayımlanacaktır.

Gürcü halk masalı

Köylü, ayı ve tilki

Bir varmış bir yokmuş, karısından başka hiç kimsesi olmayan bir köylü varmış. Köylü bir gün tarlaya çalışmaya gitmiş. Yolda ahlat ağacının dibinde yatan bir ayıya rastlamış. Ayı o kadar ahlat yemiştir ki, ağacın altında yuvarlanıp duruyor ve bir türülü kendine gelemiyormuş. Bunu gören köylü gülmeye başlamış. Bunun üzerine ayı:

- Bunu birine anlattıysan seni yerim, demiştir.

Köylü cevap vermiştir:

- Hiç kimseye anlatmayayım, öyle mi!

Köylü eve doğru yola koyulmuş, ayı da kalkmış ve sessizce onu izlemeye başlamış. Köylü eve varınca, ayı da evin köşesine saklanmış ve konuşmalarına kulak vermiş. Köylü ayıyla ilgili olayı olduğu gibi karısına anlatmış. Ayı her şeyi duymuş ve dönmüş. Köylünün tarlasına gitmiş ve orada yatmış.

Ertesi gün köylü

gene tarlaya çalışmaya gitmiş. Ayıyı orada yatıyor halde görünce korkmuş. Ayı yerinden kalkmış ve şöyle demiştir:

Erken sürersen

Erken yerim

Geç sürersen

Geç yerim.

Köylünün ödü kopmuş. Yola çıkmış ve üzgün üzgün oturuyormuş. Karısı öğleyin yemek getirmiş: iyi pişmiş bir piliç, üç haçapuri ve bir şişe şarap.

Köylü karısına şöyle demiştir:

- Ne yemeği kadın, baksana ayı tarlaya yatmış bana erken sürersen erken yerim, geç sürersen geç yerim diyor.

Karısı sormuş:

- Sen ona ne zarar verdin ki?

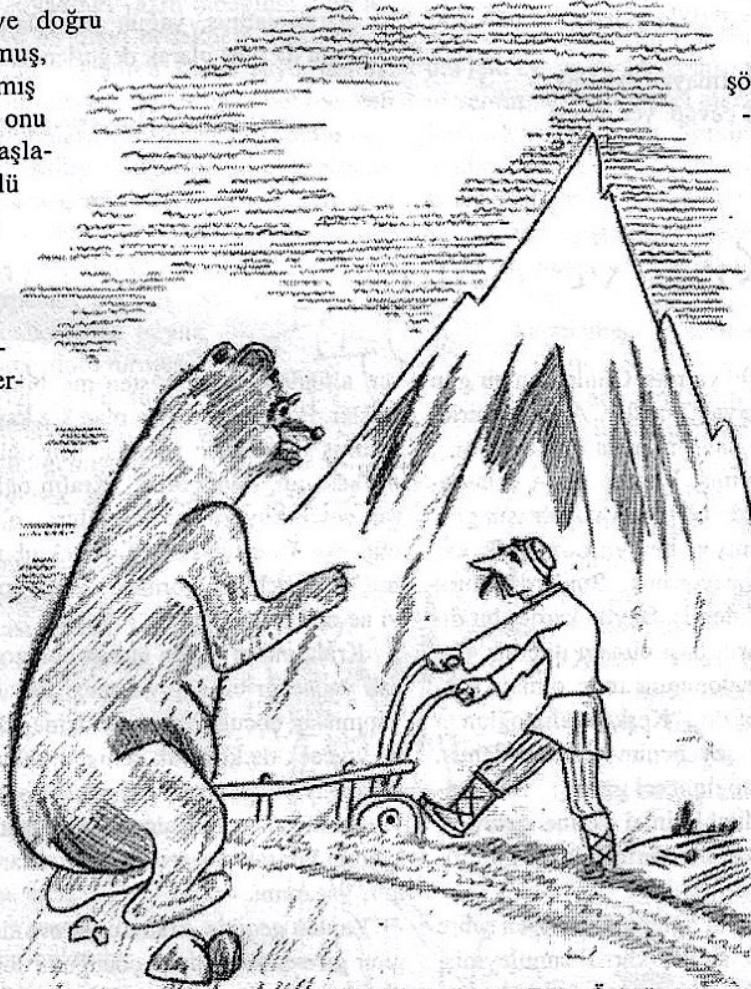
- Akşam sana anlattıklarımın dolayısı çok kızmış olmalı.

Bu arada, nereden çıkmışsa çıkmış, tilki görünmüş. Köylüyü üzüntülü görünce:

- Seni böyle üzen nedir, diye sormuş.

- Ne demek böyle üzen. Görmüyor musun, ayı tarlada yatıyor ve beni yemeyi düşünüyor!

Bunun üzerine tilki:

Yeniden desenleyen: Rüya Özkalkan

- Eğer o tavuğu ve haapurileri bana yedirirsen, seri kurtarırım, demiş.

Köylü:

- Yeterki beni kurtar, şarap da hediye olsun, diye yanıtlamış tilkiyi.

Tilki oturmuş ve lezzetli yemekleri afiyetle yemiş. Bitince köylüye şöyle demiş:

- Sen şimdi git ve ayının yakınında toprağı sürmeye başla. Ben tepeye çıkar ve oradan sana seslenirim. Sen bana cevap ver yeter.

Köylü toprağı sürmeye başlamış. Tilki tepeye çıkmış ve oradan seslenmiş:

- Sen, hey, adam!

- Ne var, ne?

- Üç yaşında bir ayının ayak izlerine rastladın mı? Kral kendi askerleriyle geliyor ve onu görmek istiyor.

Ayı köylüye yalvarmaya başlamış.

- Görmedim diye cevap, ver demiş.

- Hayır görmedim!

Öyleyse oradaki nedir?

Köylü ayıya,

- Ne cevap vereyim, diye sormuş.

Ayı da:

- Kütük de, demiş.

- Bu mu? Kütük, kütük!

- Eğer kütükse kağnyaya koy, demiş tilki.

Ayı kağnının üzerine yuvarlanmış. Tilki seslenmiş.

- Madem öyle, kütüğu kağnyaya bağla, demiş.

Köylü ayıyı ipe kağnyaya bağlamış. Tilki,

- şimdi baltayı hazırla, demiş.

Köylü baltayı indirdiği gibi ayıyı öldürmüş. Tilki ve köylü çok gülmüşler. Köylü ayının etini et olarak satmış, yağını yağ olarak kullanmış, postunu da post olarak değerlendirmiş.

(Gürcüceden eviren: Hülya ILOĞLU)

Megrel masalı

Kral ve oğlu

Bir kral ve bir oğlu varmış. Günlerden bir gün kral ve oğlu avlanmaya gitmişler. Avda birbirlerini kaybetmişler. Oğlan ormanda çok dolaşmış, ama bir çıkış bulamamış. Yorgun argın yola devam etmiş ve bir yerde belli belirsiz bir ışık görmüş. Işığa doğru gitmiş ve bir eve varmış. Bu evde üç kız kardeş yaşıyormuş. Bunlardan biri: "Gelin dilek turalım" demiş. Büyük kardeş bir dilek tutmuş; postacıların başı olmayı dilemiş. Ortanca kardeş yemek salonunun amiri olmayı istemiş. Küçük kız kardeş de: "Keşke kralın oğlunun karısı olsaydım, her şey benim olurdu" demiş. Tam bu sırada kralın oğlu içeri girmiş: "Ben kralın oğluyum, sizin dileklerinizi yerine getireceğim, küçük kız kardeşinizi karım olarak götürüyorum" demiş. Öyle de yapmış.

Zaman geçmiş, kralın oğlunun bir başka şehre gitmesi gerekmiş. O sırada karısı hamileymiş. Sonra bir erkek çocuğu olmuş. Çocuğun babasına bir mektup göndermişler: "Bir ocuğun, oğlu ol-

du, altından mı gümüşten mi, bilemiyoruz" demişler. Postacıların başı olan kız kardeş mektubu yırtmış ve yeniden yazmış: "Bir oğlu oldu, fare mi kedi mi, bilmiyoruz." Kralın oğlu cevap olarak şöyle buyurmuş: "Ne olursa olsun, ben dönünceye kadar bakın." Bu mektubu da değerirmişler: "Hiçbirini görmek istemiyorum, ne anne-yi ne de çocuğu" diye.

Krala onları evden atmak çok zor gelmiş, ancak yapacağı bir şey yokmuş. Büyük bir sandık yapmışlar, çocuğu ve anneyi içine koymuşlar, içine yiyecek de koyarak denize bırakmışlar. Deniz diğer kıyıya çıkarmış onları. Bir süre sandıktaki yiyeceklerle idare etmişler. ocuk hızla büyüümüş, sandığı kırarak dışarı çıkmış ve avlanarak sürdürmüş yaşamını.

Zaman geçmiş, kralın oğlu eve dönmüş. İçeri girer girmez karısını ve çocuğunu sormuş. Cevap olarak mektubunu göstermişler. Çok üzölmüş: "Bunu ben yazmadım" demiş. Ancak yapacak bir

şey yokmuş. Bu olaydan sonra kralın oğlu iyice bunalmış, bütün gün külleri karıştırıp duruyormuş.

Artık büyümüş olan oğlan, bir sabah bir sesle uyanmış. Denizde birileri kavga ediyormuş. Bir şeyler fırlatmış ve birini öldürmüş. Denizden bir ses duymuş: "Mucizeyi sabah görürsün." Bütün gece uyuyamamış: "Kötü bir şey yaptığım belli" demiş. Sabaha karşı uykuya dalmış. Uyandığında üç katlı bir evdeymiş. Dışarı çıktığında çok şaşır-mış: Orada, ormanın olduğu yerde, bir şehir var-mış ve her yerde onun adı yazılıymış. Görkemli bir hayat yaşamaya başlamış.

Bir gün çocuğun babası buradan geçiyormuş. Ormanın yerinde şehrin olduğunu, her yerde birinin adının ve soyadının yazılı olduğunu görmüş. Eve dönmüş ve bu olayı evdekilere anlatmış. O zaman, mektubu değiştiren kadın şöyle demiş: "Eğer öyle cesur biriye, bahçesinde bol meyveli bir cevizin bulunması, üzerinde üç şeytanın oturuyor ve ağacı sallıyor, ağaçtan sürekli altınlar dökülüyor olması gerekir." İkinci seferinde kral bu olayı çocuğa söylemiş. Oğlan deniz kıyısına gitmiş ve kralın söylediklerinin gerçekleşmesini dilemiş. Sabah oğlanın bahçesinde büyük bir ceviz ağacı duruyormuş, ağacı sallıyorlarmış ve sürekli altın dökülüyormuş.

Oğlan kralı, gemisini altınla yükleyerek göndermiş. O zaman kadın: "Eğer böyle biriye, o zaman altını koruyan üç deniz devi olması gerekir" demiş. Kral bu olayı da söylemiş oğlana. Oğlan bunu da dilemiş ve elde etmiş. Kral uzaktan devleri görmüş. Korkmuş ve dönmeye niyetlenmiş, ancak oğlan bunu fark etmiş ve şöyle seslenmiş: "Korkma, içeri gel". O gece kral oğlanın yanında kalmış. Ertesi gün oğlan bir gemi altını katmış ve göndermiş kralı.

Kral bu altını eve getirmiş. Şaşırılmış olan kadın o zaman şöyle demiş: "Denizde yaşayan güneş yüzü görmemiş güzel onun karısı olmasın?" demiş. Kral bunu da söylemiş oğlana. Oğlan deniz kıyısına inmiş ve ne isityorsa onu dilemiş. Güneş yüzü görmemiş güzel ortaya çıkmış. Öylesine güzelmiş ki, insanın bundan daha güzelini görmesi mümkün değilmiş. Oğlan onu kendisine eş olarak almış.

Bir keresinde kral bu oğlanın yanına kendi oğlunu ve onun karısının kız kardeşlerini götürmüş. Güneş yüzü görmemiş güzel, bunu önceden fark etmiş ve kocasına şunları söylemiş: "Denizin sizi bu kıyıya çıkardığını hatırlıyorsun. Bir zaman sonra denizde bir kavga başlamıştı. O zaman beni kaçırmak istemişlerdi. Sen düşmanımı öldürmüş ve beni kurtarmıştın. Bunun karşılığında senin için ev ve şehir yaptım, altından ceviz ağacını verdim, üç dev bekçi olarak gönderdim. Onlar benim kardeşlerimdir. Şimdi de sana karın olarak geldim. Bak, bir gemi geliyor, daha önce buraya gelen yaşlı kral senin büyükbaban, o kadın büyü-

kannen, şimdi gemiden çıkan adam baban, onun hemen yanındaki hain teyzendir. Git karşıla ve onları öp." Oğlan misafirleri karşılamış, teyzesinin dışındaki herkesi öpmüş. Sofra kurulmuş, oturmuşlar, oğlan annesini getirmiş ve babasına şöyle demiş: "Bunu tanıyorsun." Sonra teyzesinin mektupları nasıl değiştirdiğini söylemiş babasına. "Bu senin karın, ben de senin oğlunum." Herkes çok sevinmiş. Sonra güneş yüzü görmemiş karısını da tanıtmış onlara.

Oğlanın babası hain baldızını öldürmek istemiş, ama acımuşlar, onu bağışlamışlar, öldürmemişler ve hepsi birlikte uzun yıllar mutlu bir biçimde yaşamışlar.

(Gürcüceden çeviren: Fahrettin ÇİLOĞLU)

Megrel Masalları ve Mitleri (მეგრული ზღაპრები და მითები) adlı kitaptan alınmıştır.

Peniden desenleyen: Rüya Özkalkan

"Şiir Atlası"nda Gürcü şiiri

Cumhuriyet gazetesinin *Kitap* adlı ekinin, Cevat Çapan tarafından hazırlanan "Şiir Atlası" bölümünde Tamaz Çiladze'nin (თამაზ ჭილაძე) ve Muhran Maçavariani'nin (მუხრან მაჭავარიანი) şiirleri yayımlandı. 14 Ağustos 1997 Perşembe günü Çiladze'nin "Şiir Atlası"nda yer alan 12 şiiri Fahrettin Çiloğlu ve Hasan Çelik tarafından Gürcüceden çevrildi. Hasan Çelik'in çevirdiği şiirler, daha önce *çveneburi* dergisinde çıkmıştı. Fahrettin Çiloğlu'nun çevirdiği şiirler ise Türkçede ilk kez yayımlandı. Çiladze'nin şiirleri, bir şiirin ilk dizeleri olan "Geçip gitti gençlik yılarım / En güzel yılarım geçip gittiler" genel başlığı altında yer aldı. Şairin Türkçede ilk kez basılan şiirlerinden biri, aşağıdaki şiirdi:

Şafakla yorgun kalkıyorum
Rüyamda fırtınayla savaşmış gibi
Sislere gömülmüş dağlara bakıyorum
Nasıl da arıyorlar birbirlerini
Yüzüme çarpıyor ıslak dallar
Rüzgâr, göğsüme vuruyor öksürerek
Göletlere basa basa gidiyor
Yaşlı çınar ağaçları.

Fahretin Çiloğlu tarafından Gürcücesinden çevrilen Muhran Maçavariani'nin şiirleri ise, 18 Eylül tarihli *Kitap* ekinde yayımlandı. Şiir Atlası'nda yer alan 12 şiirden altısı, Gürcücelerle birlikte *mamuli*'nin üçüncü sayısında da yer almıştı. Şairin "Anne" adlı şiirinden alınan "Geleceğini düşünüp gece gündüz / Kim sükûn bulamıyor" dizeler başlığıyla verilen "Şiir Atlası"nda, Muhran Maçavariani'yi de tanıtan satırlara yer verildi: "Muhran Maçavariani, çağdaş Gürcü şiirinin önde gelen adlarından biri. 1929 yılında Saçhere bölgesinin Argveti köyünde dünyaya geldi. İlk şiiri 1949 yılında yayımlandı. 1955 yılında, şiirlerinden bir derleme basıldı. Bu dönemde Gürcüstan'da, farklı bakış açısına sahip ve farklı entelektüel bir tarzı benimsemiş yazar ve şairler arasında yer aldı. Daha sonraki yıllarda, çeşitli adlar altında şiir kitapları çıktı. 1940'ların sonlarından itibaren yazdığı şiirleri, 1983 yılında "Şiirler-Poem" (*Leksebi-Poema*) adı altında yayımlandı. "Şiir Atlası"nda yer alan bu şiirler, şairin Türkçeye çevrilmiş ilk şiirleridir." "Şiir Atlası"nda yer alan şiirlerden biri, şairin 1965 yılında yazdığı "Sopia, Gece, Saat 3" adlı şiiriydi:

Sesler duyuyorum geceleyin sokaktan
Ayak sesleri değil,
Düşünce sesleri.

Düşünce sesleri duyuyorum...
Düşünce sesleri...
Gündüzleri ayak sesleri denen.

Sesler duyuyorum geceleyin sokaktan
Giderek sessizliğe karışan.

Şiir akşamı

mamuli Dergisi, genç Gürcü şair Eka Bakradze'yi (ეკა ბაკრაძე) konuk ederek bir şiir akşamı düzenledi. İstanbul Kadıköy'de BEKSAV'da (Bilim Eğitim Estetik Kültür ve Sanat Vakfı) gerçekleşen buluşmaya, çok sayıda konuğun yanı sıra, *The Literature of Georgia* (Gürcüstan Edebiyatı) adlı kitabın yazarı İngiliz Kartvelolog Donald Rayfield, Batum Rustaveli Devlet Üniversitesi profesörlerinden ve *Çvneburebi'nin Gürcücesi* (ჩვენებურების ქართული) adlı kitabın yazarı Şuşana Putkaradze (შუშანა ფუტყარაძე) Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Orta Asya ve Kafkasya Dökümantasyon Merkezi'nden Valérie Le Galcher-Baron, *Radikal* gazetesi muhabiri Zeynep Arıkanlı katıldı. "Şiir Akşamı"nı *mamuli*'nin genel yayın yönetmeni Fahrettin Çiloğlu yönetti ve çevirileri yaptı. Çiloğlu, kısa bir açılış konuşmasından sonra sözü Eka Bakradze'ye verdi. Bakradze, konuklara teşekkür ederek başladığı konuşmasında şunları söyledi: "Bizim şiir akşamına geldikleri için bütün konuklara teşekkür ederim. İstanbul'da ikinci kez bulunuyorum. İlk kez iki yıl önce geldim ve ilk izlenimlerim iki yıl öncesine dayanıyor. Ancak bu akşamın ve İstanbul'da ikinci konukluğumun çok farklı ve özel bir anlamı olacak, bu hoş derginin, *mamuli*'nin ve onun yayıncılarının böylesi güzel bir buluşmayı gerçekleştirmelerinden dolayı. Bizdeki yaygın deyişle 'bizim kanımız ve canımızdan olan Türkiyeli Gürcülerle ve diğer konuklarla burada bir arada bulunmaktan dolayı kendimi mutlu sayıyorum."

Eka Bakradze, erkek egmen bir dünyada Gürcüstan'da bir kadın şair olarak var olmada, kendini kanıtlamasında güçlüklerle karşılaşmış olduğunu sorulması üzerine şu yanıtı verdi: "Burada nasıl olduğunu bilmiyorum, ancak Gürcüstan'da erkeklerin kadınlara engel olduğunu söyleyemem. Aksine destek olduklarını söyleyebilirim. Burada bir şeyin altını çizmek istiyorum. Gürcüstan'da yetenekler kaybolmuyor. Gürcüstan'da, tarihsel olarak kadın erkekten bağımsız olarak özgür olmuştur, varlığını erkeklerden bağımsız olarak korumuştur ve erkekten hep saygı görmüştür. Gürcüstan'da kadın her şeydir. Tarihimizde olduğu gibi, benim için de hiçbir erkek engel teşkil etmemiştir."

Radikal gazetesi muhabiri Zeynep Arıkanlı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra sanatsal yaşamda bir değişikliğin olup olmadığını, bu sürecini kendisinin nasıl yaşadığını sordu. Bunun üzerine Bakradze, "Çok özel, çok farklı bir değişim olduğunu söyleyemem" dedi. "Örneğin, Gürcü şiiri her zaman söylemek istediğini söylüyordu, bugün de söylüyor. Resim de hep istediğini çiziyordu, bugün de çiziyor. Sanırım siyaset, sanatı tamamen denetim altında tutamıyor. Sovyetler'in, yaklaşık altı yıl önce dağıldığı sırada ben 12-13 yaşındaydım. Bu dönemde olup bitenleri, ürkütücü bir rüya gibi hatırlıyorum. Neden bir rüya gibi? Çünkü benim yaşmdakiler bu dönemi, öncesinin ne olduğunu tam olarak anlamadan yaşadık, kendimizi bir dalganın içinde bulduk. Hepinizin de bildiği o kanlı günleri, derin bir acı ve üzüntüyle hatırlıyorum. Ama artık yeni düşüncelerin, yeni beklentilerin içine girmiş bulunuyoruz; kötü günler, tarihte atalarımız için olduğu gibi, bizim için de geride kaldı sanırım."

Eka Bakradze, Hasan Çelik'in çevirdiği ve daha önce *çvneburi* dergisinde yayımlanan "Serçeler Orkestrası"nı, Fahrettin Çiloğlu'nun "Şiir Akşamı" için çevirdiği iki şiiri ("Buzdağım ben" ve "Rüzgâr köpek gibi peşime düştü" dizeleriyle başlayan şiirlerini) okudu. Bu şiirlerin Türkçelerini Mehmet Özer seslendirdi. Bakradze ayrıca, çocukluk döneminde yazdığı kısa şiirlerini açıklamalar yaparak okudu. 20 Ağustos tarihli *Radikal* gazetesi "Şiir Akşamı"na Zeynep Arıkanlı imzalı bir yazıyla geniş yer verdi.

Gürcü şiiri "güneşlendi"

Radyo Umut'ta, 8 Eylül 1997 akşamı, Berrin Taş ve Cengiz Gündoğdu tarafından sunulan "Güneşleme" programında, Fahrettin Çiloğlu'nun kaleme aldığı "Gürcü şiirinde gezintiler" adlı yazısına yer verildi. Cengiz Gündoğdu programı açış konuşmasında şunları söyledi: "Gürcü şiirinde gezintiler adlı bir şiir dünyasında, değişik bir dünyada gezeceğiz. Bu arada, programımız süresince devam edecek Gürcü şiirinde gezintiler. Bir anlamda bugünkü programın bel kemiğini oluşturacak."

Değişik konuların kısa kısa ele alındığı program boyunca, "Gürcüstan'da bütün krallar şairdir, bütün şairler de kraldır" cümlesiyle başlayan metinden parçalarla birlikte söz konusu yazıda yer alan, Fahrettin Çiloğlu, İsmail Yerguz ve Hasan Çelik tarafından çevrilmiş olan şiirleri okudu Berrin Taş. Cengiz Gündoğdu, şiirlerden birini, Tamaz Çiladze'nin bir şiirini, "bu şiir daha çok elli yaş üstündekilerin şiiri ve bundan dolayı bunu ben okuyacağım" dedi ve Çiladze'nin "Geçip gitti gençlik yıllarım" dizesiyle başlayan şiirini okudu:

Geçip gitti gençlik yıllarım
En güzel yıllarım geçip gittiler
Kenara çekilip görmezlikten geliyor
Eski fikirlerim ve düşlerim

Rüzgârda papatya yaprakları gibi
Denize saçılmış yelkenler
Gökyüzü aynasında titreşiyor
Batmış gemilerin renksiz gölgeleri

Program içinde Fahrettin Çiloğlu ile telefon bağlantısı kuruldu ve kısa bir sohbet gerçekleştirildi. Sohbetin sonunda Çiloğlu, yine Tamaz Çiladze'nin bir şiirini Gürcüce ve Türkçe olarak okudu:

ღმერთო, შენს ცხელ ხელს,
შენს მკაცრ მარჯვენას
ნუ მადლებ უბღღბუ, ისედაც ვიწვი.
ქვეყნად ცხოვრება და გადარჩენა,
რომ სხვადასხვაა, მე უკვე ვიცი.

Tanrım, sıcak ve ağır elini
Koyunla alınma,
Böyle de yanıyorum
Bu dünyada yaşamak ve kurtulmak
Aynı değil, artık biliyorum.

არ გთხოვ არაფერს,
არ გთხოვ არაფერს -
ჩაკეტილია შენი კარიბჭე.
მე ის წუხილი მაღაპარაკებს,
ნუგეშის ნაცვლად რომ მომანიჭე.

Hiçbir şey istemem senden,
Hiç bir şey.
Kapalı yüce kapıların.
Ümit yerine bana verdiğin acı
Söyletiyor beni.

Telefonla ayrıca Sabahattin Keskin ve Osman Nuri Merçan da programa katılarak şiir okudular. "Gürcü şiirinde gezintiler" adlı yazı, daha sonra *İnsancı* dergisinin 84. sayısında (Ekim 1997), *Kafkasya Yazıları*'nın üçüncü sayısında yayımlandı.

Kısa kısa...

(Temmuz - Eylül 1997)

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, bazı komşu istihbarat örgütlerinin, Azerbaycan aleyhine faaliyetlerde bulduklarını söyledi. Aliyev, Rusya, İran, Türkiye ve Gürcüstan'ın Azerbaycan'a komşu ülkeler olduğunu belirterek, bu ülkelerin istihbarat örgütlerinin Azerbaycan'a karşı çalışma yapmamaları gerektiğini ifade etti. Aliyev, "maalesef bazıları bunu yaptı. Biz bu ülkeler aleyhine hiçbir şey yapmıyoruz. Bize de yapılmamalı" dedi.

(Radikal, 1 Temmuz)

Gürcüstan'da Gali bölgesinin sosyo-ekonomik altyapısının rehabilitasyonu için çeşitli bakanlık ve kurumlardan temsilcilerin katıldığı 30 üyeli bir Devlet Komitesi oluşturuldu. Ekonominin restorasyonunda yabancı kredi ve yatırımlara büyük önem veriliyor. Gali bölgesinin ekonomik ve sosyal altyapısının rehabilitasyonu için tahsis edilen yaklaşık 14 milyon Doların ana kaynağını TACIS Programı fonları oluşturuyor. Gali bölgesinin rehabilitasyonu konusundaki programın ön çalışması iki ay sürecek, daha sonra Gürcüstan hükümetine sunulacak.

(Avrasya Dosyası, Temmuz '97/1)

Gürcüstan, Abhazya sorununun ABD ve Türkiye aracılığıyla çözümünü istiyor. Gürcüstan devlet başkanı Eduard Şevardnadze'nin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve ABD Başkanı Bill Clinton'la görüşerek, sorunun çözümüne katkıda bulunmalarını isteyceği belirtildi. Abhaz-Gürcü savaşından sonra bölgeye yerleşen Rus barış gücünün görev süresi 31 Temmuz'da sona eriyor. Abhazlar Rusların görev süresinin uzatılmasından yana. Tiflis hükümeti ise bölgeyi uluslararası birliklerin denetlemesini uygun buluyor.

(Radikal, 5 Temmuz)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 14 Temmuzda resmi ziyaret amacıyla Gürcüstan'a gidecek. Gürcüstan ziyaretinde devlet başkanı Eduard Şevardnadze ile aralarında ortak deklarasyonun da bulunduğu yedi anlaşmaya imza atacak. Anlaşmalar askeri eğitim ve işbirliğinden sınır, patent ve çevreye kadar çeşitli konuları kapsıyor.

(Radikal, 12 Temmuz)

Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin resmi konuğu olarak dün Tiflis'e giden Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, "Kafkaslarda barış ve istikrar, dünya için fevkalade önemlidir. Yeniden şekillenen dünyada, Türkiye ve Gürcüstan Kafkaslar'da barış için işbirliğine hazırdır" dedi.

(Yeni Yüzyıl, 15 Temmuz)

Rusya'nın etkili gazetelerinden "Kommersant Daily"de yayımlanan bir yazıda, Demirel'in Şevardnadze'ye bir teklif götürerek, "Azeri petrolü için Bakü-Tiflis-Ceyhan hattını destekleyin, biz de Abhazya sorununda Gürcüstan tezine destek verelim" dediği öne sürüldü. Haberde, Abhazya'nın tek taraflı bağımsızlık kararını tanımayan Gürcüstan yönetimi için Türkiye'nin desteğinin önem taşıdığı belirtildi.

(Yeni Yüzyıl, 16 Temmuz)

Gürcüstan ve ayrılıkçı Abhazya bölgesi yetkilileri arasında BM gözetiminde Cenevre'de sürdürülen görüşmeler sonunda, tarafların birbirlerine karşı güç kullanmayacaklarını teyit ettikleri bildirildi. BM Gürcüstan temsilcisi Liviu Bota, bugüne kadar yapılan müzakerelerin taraflar arasındaki siyasi sorunların çözümünde ya da bölgedeki barış gücü askerlerine ilişkin uzlaşmada bir katkı sağlamadığını söyledi.

(Radikal, 27 Temmuz)

Gürcüstan devlet başkanı danışmanı Levon Aleksidze, Abhazya'da görev süresi dolan Rus barış gücünün ülkeden çekilmesi için girişimde bulunulmayacağını, bu konudaki nihai kararın sonbaharda BDT zirvesinde alınacağını açıkladı. Abhazya'da ayrılıkçılara karşı konuşlandırılan Rus ordusu, Tiflis hükümetinin ısrarına karşın bölgenin içlerine doğru ilerlemeyi reddediyor.

(*Radikal*, 1 Ağustos)

Türkiye Kafkaslar'da barış ve istikrarın sağlanmasından mutlak anlamda yarar sağlayacak ve bu nedenle de bu yoldaki çabalara da en iyi hizmet edebilecek yegâne ülke durumunda. Gürcüstan'ın, Abhazya sorununun ABD ve Türkiye'nin aracılığıyla çözümünü istediğini açıkça belirtmesi de bunun bir göstergesi. Bilindiği gibi, 1992-93 tarihleri arasında yaşanan Abhaz-Gürcü savaşından sonra bölgede konuşlandırılan Rus barış gücünün görev süresi 31 Temmuz tarihinde sona ermiş olmasına rağmen asker çekimine henüz başlanmamıştır. Rusya, buradan ayrılmamakta direnmekte Gürcüstan ise ani bir çekilmenin Abhazya'da yaratabileceği kargaşa ve çatışmadan korkmaktadır.

(*Radikal*, 4 Ağustos; S. Gülden Ayman)

Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ve Abhaz lider Vladislav Ardzinba, 1991'den bu yana ilk kez Tiflis'te bir araya geldi. Burada imzalanan anlaşma "her iki taraf da, sorunların çözümünde silaha başvurulmaması ve hiçbir koşul altında kan dökülmesine izin verilmemesi için çaba göstermekle yükümlüdür" dendi. Anlaşmada şu ifadeler yer verildi: "Sorunların çözümünde sadece görüşmeler yolu ve barışçı yöntemler kullanılacaktır. Gürcüstan ve Abhazya, pek çok sorunun çözümünde anlaşmışlardır. Ancak taraflar arasında hâlâ önemli görüş ayrılıkları vardır."

(*Radikal*, 16 Ağustos)

Trabzonspor'dan Ajax'a transfer olan Şota, Hollanda ligindeki ilk maçında Vitesse Arnhem'e bir, sonraki haftalarda Fortuna Sitard'a iki ve Utrecht'e de bir gol atarak yeni takımıyla çıktığı

üçüncü lig maçında gol sayısını dörde çıkardı.

(*Radikal*, 2 Eylül)

Gürcüstan'da, IMF'nin itirazlarına karşın Haziran ayında parlamentoda kabul edilen yeni vergi kanunu, Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi. IMF yeni kanunda tarım işletmelerinin katma değer vergisinden muaf tutulmasına itiraz ediyor. Gürcüstan parlamentosu, IMF'nin istediği değişikliği sonbaharda yapmayı planlıyor.

(*Avrasya Dosyası*, Ağustos-Eylül 97/1)

Gürcüstan'da gayri safi iç üretim 1997 yılının ilk altı ayında yüzde 14,8 oranında arttı. Ancak buna karşın ülkede büyük enerji krizi yaşanıyor. Enerji alanında yaşanan krizi aşabilmek için rüzgâr ve güneş enerjisi gibi alternatif enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılmasına çalışılıyor.

(*Avrasya Dosyası*, Ağustos-Eylül 97/1)

Trabzonspor'da dört yıl oynadıktan sonra Hollanda'nın Ajax takımına transfer olan ve yeni takımın en önemli gol silahlarından biri sayılan Şota (Arveladze), Hollanda'da mutlu olduğunu belirterek şunları söyledi: "Hollanda ve Ajax'ta eşim Tamara ve çocuğum Giorgi ile mutluyum. Ayrıca, kardeşim Arçil ile de aramızda bir saatlik mesafe var. Maddi yönden de bir sıkıntım yok. Buradaki Türkler ve kendi vatandaşlarım tarafından da büyük destek görüyorum. Ancak, yine de Trabzon'u ve Trabzonspor'u unutamıyorum. Zaman zaman Trabzon'daki dostlarımla görüşüyorum. Türkiye benim ikinci vatanımdı."

(*Radikal*, 12 Eylül)

Gürcüstan ile Türkiye askeri eğitim alanında işbirliği yapacak. 14 Temmuz 1997'de Tiflis'te imzalanan ve Resmi Gazete'de yayımlanan Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması ile mevcut dostluk ve işbirliğini geliştirmek ve askeri eğitim ve öğretim alanında işbirliği kurmak amacıyla birlik, karargâh ve kurumlara askeri ziyaretler düzenlenecek ve tatbikatlara gözlemci gönderilecek.

(*Hürriyet*, 15 Eylül)

PAUL J. MAGNARELLA

Bir Köyün Serüveni

Türkiye'deki Gürcü Köylüler Arasında Gelenek,
Göç ve Değişim

AHMET ÖZKAN'ın
katkılarıyla

Türkçesi : Nurettin ELHÜSEYİNİ

çıkı kitapçılardal...

1960'ların başlarından bu yana İtalya, Yunanistan ve Türkiye gibi Akdeniz ülkelerinden Batı Avrupa'nın önde gelen sanayileşmiş ülkelerine göç dalgaları yaşanmıştır. Sözelimi birkaç milyon Türk yurttaşı Batı Almanya, Fransa ve İsviçre'de daha kazançlı işler bulma umuduyla yurdunu terk etmiştir. Bu büyük çaplı göçler, I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında Avrupa'dan ABD'ye yönelik göçler kadar önemli sonuçlar doğurabilir.

Antropolog Paul J. Magnarella *Bir Köyün Serüveni* adlı kitabında Türkiye'de zenginlik

rüyalarının çekiciliğine kapılarak Avrupa'nın yolunu tutan köylülere ilişkin araştırmasını aktarıyor. Bu insanların göç öncesindeki geleneksel yaşam tarzını anlattıktan sonra, göçün yaşamları ve geride bıraktıkları köyleri üzerindeki etkilerini değerlendiriyor.

Magnarella bizi artan dünya nüfusu ve doğal kaynakların küresel düzeydeki tükenişi konusunda uyarıyor. Nüfus kalabalıklığı ve kaynak yetersizliği daha şimdiden dünyanın birçok halkını refah özelemlerine ulaşmaktan alıkoyuyor. Yazar, birçok üçüncü dünya ülkesi açısından bu soruna, yeni kıtlık ve çevre koruma çağıyla uyumlu değer sistemlerine ve davranış kalıplarına dayalı çeşitli köy ekonomilerine kısmi bir dönüşle çözüm bulabileceği görüşünü ortaya atıyor.

Bir Köyün Serüveni, özel olarak da Türkiye'deki Müslüman topluluklardan biri olan Gürcü köylülerin devlet ve kültür sınırlarını aşan ve sanayileşmiş Avrupa'ya yönelen göçünü ele alıyor. Kitabın hedeflerinden biri, Gürcü köyü Hayriye'nin kültür ve toplum yapısını anlatmaktır. Kafkasya'daki anayurtlarından ondokuzuncu yüzyıl sonlarında kaçan Gürcülerin yaşamına ilişkin çok az şey yazılmış olması nedeniyle, bu hedefe ulaşılması başlı başına bir katkı olacaktır.

Bu kitap Magnarella'nın "bilimsel kusursuzluğu ve öğretici amaçlara uygun çekiciliği" nedeniyle eleştirmenlerden olumlu tepkiler alan *Tradition and Change in a Turkish Town* (Bir Türk Kentinde Gelenek ve Değişim) adlı daha önceki kitabıyla ortak özellikler taşıyor.

Sinatle Yayınları

Seyrantepe, Çınarlı Sk. No: 8/3 4. Levent/İST
Tel : (0 212) 278 62 41 Faks : (0 212) 279 92 73